

1982/83:162

Onsdagen den 1 juni em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

9 § Varvsindustrin, m. m. (forts. från prot. 161)

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkande 1982/83:55 och arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:26.

Anf. 130 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Jag har bett att få göra det här extra inlägget i debatten, eftersom jag inte hade möjlighet att tidigare besvara Sten Östlunds fråga till mig. Han frågade: Hur hade det sett ut om staten inte hade lagt sig i varvsverksamheten?

I all sin enkelhet, herr talman, avslöjar den frågan socialdemokraternas klockartro på staten som företagare.

Om staten, Sten Östlund, hade underlåtit att gå in med ägarintressen i varvsindustrin hade det varit möjligt att genomföra en strukturförändring i ett betydligt mer gynnsamt ekonomiskt klimat än det vi har i dag. De människor som år efter år hållits kvar på olönsamma arbetsplatser vid varven hade då sluppit den långa period av oro och vända som Sten Östlund själv så väl beskrev. Huvuddelen av de 15,5 miljarder kronor som betalats ut till olönsam varvsindustri, vartill kommer de närmare 6 miljarder som riksdagen nu står i begrepp att fatta beslut om, hade då kunnat disponeras för lönsamma och konkurrenskraftiga verksamheter. Vi hade med andra ord varit i en betydligt mer gynnsam position än vad vi nu är.

Utvecklingen har med all önskvärd tydlighet visat att statligt ägande av företag inte innebär någon som helst garanti för fortsatta trygga jobb för de anställda. Det visar inte minst den politik socialdemokraterna har bedrivit under det gångna året.

Det vore frestande, herr talman, att nu ta upp den diskussion jag hade med Kurt Ove Johansson om förtidspensioner som arbetsmarknadspolitiskt

instrument, men jag vill begränsa mig till att rekommendera honom att lyssna på den debatt om arbetsmarknadspolitiken som vi kommer att ha i morgon i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen.

Anf. 131 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! På ett sätt är det väl riktigt det som Sonja Rembo säger, att om inte staten hade gått in i varvsindustrin så hade de här företagen kanske i ett gynnsammare läge kommit att rationaliseras bort. Vi hade då inte haft kvar någon varvsindustri över huvud taget. Låt mig bara konstatera att inget land som har haft och har varvsindustri har orkat försätta sig i den situationen.

Varvsindustrin har ju på många sätt spelat en stor roll. Det är ju inte bara de förluster som redovisas vid varven som man måste ta hänsyn till i dessa sammanhang. Någon har sagt här i kammaren i dag – och det är riktigt – att varven är slutstationen i en monteringsindustri, där väldigt många aktiviteter strålar samman. Jag kan nämna att när vi byggde fartyg räknade vi med att mellan 70 och 80 % av vad en båt kostade utgjorde kostnader för material som vi köpte i huvudsak inom Sverige. Det är detta som har legat till grund för alla regeringars ställningstaganden i dessa frågor. Detta har inte bara varit socialdemokratiska regeringars dilemma, Sonja Rembo, utan även de borgerliga regeringarna – allt ifrån tillträdet 1976 och i fortsättningen – har i stort sett varit i samma dilemma. Under de borgerliga regeringsåren och även under tidigare år med socialdemokratisk regering förelåg det ju betydande enighet om de insatser som gjordes.

Fortfarande är sysselsättningsläget dåligt, ja det är ännu värre, och de beslut som i dag förväntas tas är enligt min mening nödvändiga.

Jag skall inte förlänga debatten mer. Om vi studerar protokollen tror jag vi kommer att finna att meningsskiljaktigheterna oss emellan beror på att vi har olika grundläggande värderingar, som jag inte tror att Sonja Rembo och jag kan klara ut i en debatt om varvspolitiken.

Anf. 132 SONJA REMBO (m):

Herr talman! På den sista punkten ger jag Sten Östlund helt rätt. Den stora skiljelinjen i svensk politik går mellan socialdemokraterna och moderaterna.

Jag ger honom tyvärr rätt också på en annan punkt, nämligen att de borgerliga regeringarna alltför länge följde samma mönster som skissats av tidigare socialdemokratiska regeringar. Det fanns dess värre inte i treparti-regeringen eller tvåpartiregeringarna – och inte heller i enpartiregeringen, vad det beträffar – kraft att föra den politik som fordrades för att vi skulle kunna få ett konkurrenskraftigt och lönsamt näringsliv.

Detta är att beklaga, men det är ingen ursäkt för att fortsätta samma politik. Den har varit olycklig för Sverige. Den har läst stora resurser i fråga om kapital och mänsklig kompetens och kunnande i industrier som icke har någon framtid.

Jag kan ta ett exempel från vår gemensamma hemstad Göteborg: Hade vi

fått en snabbare och i mer sunda banor gående strukturomvandling av varvsindustrin hade Sverige kanske varit inne på offshore-marknaden åtskilliga år tidigare. Sten Östlund har säkert på samma sätt som jag hört hur vi på detta område har förlorat 15 år.

Det är på detta sätt som man förlorar tid och tempo – man permanentar en industristruktur som är olönsam och inte kan konkurrera, i stället för att skapa möjligheter för nya, lönsamma verksamheter.

Anf. 133 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! Jag tycker att vi skall erkänna, Sonja Rembo, att vi alla har ett ansvar för den varvspolitik som förts. Det må vara att moderaterna under senare år intagit en annan position, men vi har ett gemensamt ansvar i den här frågan.

Det hade inte varit svårt för mig att som facklig företrädare under tidigare år ställa mig i spetsen för att vandra över till annan verksamhet som kunnat sysselsätta de varvsanställda. Tyvärr har ingen anvisat de vägarna, utan det är den råa marknadsekonomi som skulle ha fått råda under långa perioder – med hög arbetslöshet och med förhoppningar om att den marknadsekonomi skulle ha anvisat arbetsplatser åt de varvsarbetare som skulle ha blivit utslagna om staten inte hade ingripit.

Låt mig också säga att inget land, vare sig under borgerliga eller under socialdemokratiska regeringar – dess värre ofta under borgerliga – har orkat ta de besluten. Varvsindustrin har bedömts vara alltför värdefull för att man hastigt och oöverlagt skulle tippa den över ända. Vi har råd och anledning att försöka bevara den ännu en tid och se hur utvecklingen blir – och naturligtvis återkomma om det hela inte går att genomföra.

Anf. 134 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Sten Östlund talar om ansvar. Ingen i denna kammare kan avsvära sig något som helst ansvar för vad som händer i Sverige, för de beslut som vi fattar – vi har alla ett gemensamt ansvar. Men från moderat håll har vi, som framgått i debatten tidigare i dag, tidigt klargjort vårt ställningstagande i varvsfrågan. Vi anser att en olönsam och icke konkurrenskraftig varvsstruktur har bevarats alltför länge, oberoende av vilken partikonstellation som suttit i regeringsställning.

Man kan inte göra hastiga avvecklingar, säger Sten Östlund. Men Sten Östlund började ju sin historik på 1950-talet! Det kan man väl ändå inte kalla för en hastig avveckling! Hade vi fattat beslut om en avveckling när problemen inträffade, hade vi fått en långsam avveckling. Nu står vi inför dilemmat att vi i den kanske värsta ekonomiska krisen i västvärldens moderna historia måste avveckla industrier som vi har hållit vid liv med stora statliga subventioner. Trots dessa stora statliga subventioner, inte bara till varven utan till en oändlig rad andra industrier – vi är uppe i ca 35 miljarder per år i kostnader för subventioner till arbetsmarknadspolitiska åtgärder och industrissysselsättning – har vi en rekordhög arbetslöshet i Sverige i dag; vi får räkna in de människor som står utanför arbetsmarknaden i dess helhet.

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Varvsindustrin,
m. m.*

Aldrig tidigare har så många människor i Sverige stått utanför arbetsmarknaden, och det är väl om något ett bevis på hur olycklig politiken har varit.

Anf. 135 SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara göra en kort deklaration.

De värderingar som Sonja Rembo givit till känna här i riksdagen vill jag bara ge ett betyg: bedrövliga. Jag när bara den förhoppningen att det här landet skall slippa inflytande från politiska krafter som bär de värderingarna.

Anf. 136 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Får också jag lov att sätta betyg på herr Andersson: bedrövligt! Socialdemokratisk politik visar i handling vad den duger till. Vi har inte haft chansen att själva visa vad vår politik duger till, men vi har ett klart alternativ som skulle innebära en betydligt gynnsammare utveckling för Sverige.

Överläggningen var härmed avslutad.

Näringsutskottets betänkande 55

Mom. 1 (Kockums och Uddevallavarvet samt medelstillskott till Svenska Varv AB)

I en första förberedande votering biträdde reservation 4 av Jörn Svensson med 27 röster mot 19 för reservation 3 av Christer Eirefelt. 262 ledamöter avstod från att rösta.

I en andra förberedande votering biträdde reservation 2 av Tage Sundkvist och Per-Ola Eriksson med 49 röster mot 20 för reservation 4 av Jörn Svensson. 241 ledamöter avstod från att rösta.

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. med 80 röster mot 50 för reservation 2 av Tage Sundkvist och Per-Ola Eriksson. 179 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 152 röster mot 76 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. 82 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (lönsamhetskrav för Svenska Varv)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 5 (Svenska Varvs företagsledning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 7 (förvärv av Svenska Varvs aktier i Zenit Shipping AB)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 8 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls med acklamation.

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

Mom. 8 (finansiellt stöd till Zenit Shipping AB)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 9 av Erik Hovhammar m. fl. med 78 röster mot 64 för reservation 10 av Tage Sundkvist m. fl. 166 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 9 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

*Varvsindustrin,
m. m.*

Mom. 9 (Zenit Shippings företagsledning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 11 (mindre och medelstora varvs borgensåtaganden avseende fartygskreditgarantier)

Utskottets hemställan, som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2340 av Björn Ericson och Anita Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 12 (ändrade riktlinjer i övrigt för fartygskreditgarantier)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 12 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 13 (ram för fartygskreditgarantier)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 13 av Tage Sundkvist m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 17 (statsstödd exportkreditgivning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 14 av Tage Sundkvist m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 18 (avskrivningslån)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 15 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 24 (industriella projekt inom varvsregionerna)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 16 av Christer Eirefelt, bifölls med acklamation.

Mom. 25 (näringspolitiska insatser i Malmöregionen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 17 av Tage Sundkvist och Per-Ola Eriksson, bifölls med acklamation.

Onsdagen den
1 juni 1983

*Vissa studiesociala
frågor*

Mom. 27 (utbyggnad av inrikessjöfarten)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 18 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 28 (utländska marknader för fartygsproduktionen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 19 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 29 (den svenska handelsflottans inriktning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 20 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 30 (statlig rederiverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 17 för reservation 21 av Jörn Svensson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 26

Mom. 1–11

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 12 (särskild företagspensionering vid Svenska Varv)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 233 röster mot 76 för bifall till utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 4 av Bengt Wittbom m. fl. anförda motiveringen.

10 § Föredrogs

Trafikutskottets betänkande

1982/83:23 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Vissa studiesociala frågor

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:25 om vissa studiesociala frågor (hälsovård för högskolestuderande, gymnasieelevers resor och återbetalning av studiemedel) (prop. 1982/83:129) samt Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 137 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Utskottsbetänkandet behandlar tre olika frågor inom det studiesociala området. Jag skall i mitt anförande begränsa mig till att kommentera en av dessa tre frågor, nämligen gymnasieelevernas resor.

I proposition nr 129 föreslås ett förändrat system för resetilläggen till gymnasieeleverna. Föredragande statsråd föreslår att de medel som i budgetpropositionen avsatts till resetillägg omvandlas till ett riktat statsbidrag till länshuvudmännen och att dessa också får ansvaret för gymnasieelevernas resor. Som skäl till förändringen anges att nuvarande system och regler har skapat administrativa problem och varit svåra att tillämpa. Utskottsmajoriteten har ställt sig bakom de föreslagna förändringarna.

I motion 2354 av Kerstin Göthberg m. fl. har vi från centerns sida föreslagit ett annat och bättre system för hur gymnasieelevernas resor skall organiseras. Vid behandlingen i utskottet har också moderaternas ledamöter ställt sig bakom vårt förslag. Vi föreslår att nuvarande medel omvandlas till ett riktat bidrag till primärkommunerna och att också ansvaret för resorna läggs på dessa. En omläggning med den inriktningen har flera fördelar i förhållande till det system som föreslås i propositionen. Jag skall redovisa några.

Kommunerna har i dag ansvaret för grundskoleelevernas resor. På skolkontoren och i rektorsområdena finns en fungerande organisation för planering, samordning och upphandling av skolskjutsar. Delar av skolskjutsverksamheten har inordnats i den kommunala trafikplaneringen, och framför allt på landsbygden har vissa linjer anpassats till skoltiderna. En viss samordning av resorna för grundskole- och gymnasieelever sker redan i dag. Det är enligt vår mening angeläget att denna samordning ökar. En sådan samordning skulle främjas om stödet fick formen av ett riktat statsbidrag till kommunerna. Dessa kunde då göra en gemensam planering och upphandling av samtliga elevresor, vilket skulle ge ökade möjligheter till lokala anpassningar och alternativa lösningar, till gagn för de enskilda eleverna.

Vårt förslag har därför en klar fördel framför regeringsförslaget för de elever som inte kan utnyttja länshuvudmannens kollektivtrafikservice. Dessutom blir sedvanliga kommunala likställighetsprinciper tillämpliga, vilket skulle innebära hel kostnadstäckning för elever som bor vid sidan av kollektivtrafiksystemet. Vårt förslag tillgodoser därmed de synpunkter som framförs i motion 2360 av Ingrid Sundberg. Här finns, som vi ser det, samhällsekonomiska vinster att göra genom en samordning. En överflyttning av ansvaret för resorna till kommunerna föreslogs på sin tid också av studiestödsutredningen.

Vad innebär då utskottsmajoritetens förslag för länstrafikbolagen? Såvitt jag kan förstå innebär förslaget att länstrafikbolagen får en ny arbetsuppgift, för vilken man varken har erfarenhet eller någon organisation. Förmodligen måste man bygga ut sin administration för att klara den nya uppgiften. Såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet talas det om administrativa vinster för länsbolagen. Vari de här vinsterna består har vi svårt att se av det nu framlagda förslaget. Risker är uppenbara att det blir tvärtom.

I praktiken blir det naturligtvis så att länstrafikbolagen får ta skolkontoren och skolorna till hjälp för att kunna klara den nya uppgiften. Det är på skolorna man kan överblicka resbehoven och klara samordningen. Vi är då tillbaka vid utgångspunkten för vårt förslag, att det hade varit enklare att flytta ansvaret direkt till primärkommunerna utan att ta omvägen över

Onsdagen den
1 juni 1983

*Vissa studiesociala
frågor*

länshuvudmännen. Då hade vi fått ett system som varit enkelt för alla inblandade parter, inneburet ett bättre utnyttjande av befintliga samhällsresurser och varit bra för elever som bor vid sidan av den linjebundna trafiken.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till den gemensamma center-moderatreservation som finns i detta betänkande.

Anf. 138 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Huvudinriktningen när det gäller arbetet med att förbättra och förenkla reglerna för gymnasieelevernas resor har hela tiden varit att man velat lägga över ansvaret på kommunerna.

Redan 1972 togs detta upp av glesbygdsutredningen. Studiestödsutredningen föreslog på sin tid att kommunerna skulle ansvara för både resor och inackordering för gymnasieeleverna. Kommunalekonomiska utredningen fick senare detta på sin lott och ansåg att kommunerna kunde göra detta, utan särskild kompensation, inom ramen för ett förbättrat skatteutjämningsbidrag.

1978 fick studiestödsutredningen tilläggsdirektiv om att man med förtur borde komma med ett konkret förslag om ett sådant överförande till kommunerna. Regeringen fick det begärda förslaget i december månad 1978. Sedan hände ingenting på några år. Då hade ju Rune Backlunds parti ett visst ansvar för kanslihuset.

Man tog upp frågan i överläggningarna med kommunerna några gånger, men man kunde inte komma överens om ersättningen. Regeringen ville nämligen inte att någon särskild ersättning skulle utgå. Detta borde kommunerna klara ändå, sade man.

Frågan har sedan aktualiserats av både CSN och Kommunförbundet, eftersom reglerna om resetillägg blivit otidsenliga och svåra att tillämpa i takt med att den lokala och regionala kollektivtrafiken byggts ut.

Efter ingående förhandlingar mellan regeringen, de båda kommunförbunden och länshuvudmännen har man nu lyckats komma överens om ett system som innebär att *ansvaret* för gymnasieelevernas resor förs över till länstrafikbolagen och att ett riktat statsbidrag betalas ut för detta. Utgångspunkten är att ingen skall få sämre resemöjligheter och att kostnadsfördelningen mellan stat och kommun skall vara oförändrad.

Denna överenskommelse vill nu centern och moderaterna riva upp.

Centern brukar ibland ta åt sig äran av att länstrafikbolagen har kommit till. Min fråga måste då bli: Litar ni inte på dessa länstrafikbolag?

Centern brukar också hårt kritisera onödig byråkrati. Varför vill ni då behålla nuvarande krångliga regler under ytterligare en tid och därefter införa ett system med statsbidrag till kommunerna, som sedan i sin tur betalar ut samma pengar till länstrafikbolagen?

Det finns inga hinder i propositionens förslag för en lokal samordning med t. ex. grundskolans skolskjutsar. Tvärtom uppmuntras en sådan samordning, eftersom huvuduppgiften är att *ordna resan* och inte, som nu, att ersätta redan inköpta biljetter.

Alla inblandade parter är överens om att detta nya system bör införas fr. o. m. den 1 juli i år. Det är bara centern, och på senaste tiden också moderaterna, som vill ha något annat.

Hur kommer det sig för resten att man så radikalt har ändrat uppfattning i frågan? Förut har man ju klart deklarerat att detta är något som kommunerna skall sköta utan statsbidrag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och därmed avslag på reservationen.

I det nu aktuella betänkandet behandlas också förslag om ändrad inriktning av och organisation för studerandehälsovården och ett nytt statsbidragssystem för denna.

Regeringen föreslår att det nya statsbidragssystemet skall träda i kraft fr. o. m. budgetåret 1985/86.

Utskottet tillstyrker detta, eftersom det är praktiskt omöjligt att genomföra det tidigare. Vi måste avvakta just förskjutningen mot förebyggande verksamhet innan vi kan avskaffa ersättningen från sjukförsäkringen, vilket förslaget innehåller bestämmelser om. Dessutom har vi nyligen tagit beslut om obligatoriskt medlemskap i studentkårerna, vilket är en viktig förutsättning för den nya organisationen.

På vissa orter har man kommit långt i förändringsarbetet, men tyvärr inte överallt. Därför kan vi inte införa de nya reglerna om statsbidrag förrän budgetåret 1985/86.

Ytterligare en intressant fråga som berörs i betänkandet är ett bemyndigande till regeringen att besluta om högre premier än nu vid frivillig förtida återbetalning av studiemedel. Systemet med högre premier kommer att tillämpas på prov under hösten, och vi får se om det kan innebära en snabbare återbetalning av lånen.

Anf. 139 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Lena Öhrsvik ställde i sitt anförande ett par frågor till mig om länstrafikbolagen. Hon undrade om vi inte litat på dem. Visst litat vi på länstrafikbolagen, men de skall naturligtvis i första hand syssla med det som är deras huvuduppgift, dvs. att organisera linjebunden trafik i de olika länen och att samordna befintliga linjer.

Här vill regeringen på länstrafikbolagen lägga en uppgift som i dag bevisligen sköts på ett utomordentligt bra sätt ute på skolorna. Där har man kunskap om grundskoleelevernas resor, och det är inga problem att fullfölja den planeringen även för gymnasieeleverna. Man kan naturligtvis klara en samordning mellan grundskolan och gymnasieskolan och göra en upphandling lokalt. På det sättet behöver det inte byggas upp någon ny administration eller någon ny organisation på länstrafikbolagen.

Såvitt jag kan förstå, efter att ha läst utskottsbetänkandet och propositionen, är huvudmotivet för förändringen att man skall göra administrativa vinster. Det tycker inte vi att man gör med det förslag som har presenterats i propositionen. Det är anledningen till att vi har föreslagit vårt system – att kommunerna skall ta huvudansvaret.

Onsdagen den
1 juni 1983

*Vissa studiesociala
frågor*

Anf. 140 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Herr talman! Det vore bra om kommunerna kunde få huvudansvaret, för det var ju tanken från början. Men man har inte hittat något bra system, och man har inte kunnat komma överens. Nu har vi alltså fått en överenskom-melse där Kommunförbundet, Landstingsförbundet och läns huvudmännen är överens. De har åtagit sig att införa det här nya systemet från den 1 juli, och det kan ju inte vara alltför stora fel på det, eftersom man tror att det skall kunna fungera. Rune Backlund sade själv att läns trafikbolagen har till huvuduppgift att organisera trafiken. Just det, vi vill alltså förändra och förenkla gymnasieelevernas resor, så att det skall handla om att ordna själva resan. Nu får däremot eleverna själva lägga ut pengar för att i efterhand få tillbaka pengarna. Vi vill alltså att man skall ansvara för att eleverna verkligen kommer till skolan och att statsbidraget blir schabloniserat och fördelat till läns trafikbolagen. Det måste ju bli en administrativ vinst med detta, Rune Backlund. För det första har man ingen individuell prövning, och för det andra fördelar man pengarna till 26 läns huvudmän i stället för till 280 kommuner.

Anf. 141 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt Lena Öhrsvik när hon säger att man kan göra administrativa vinster, om det här förslaget genomförs. Läns trafikbolagen kommer ju att få handlägga ärenden angående ett antal elever, vilkas resor man inte kan klara inom ramen för den linjebundna trafiken. De här eleverna måste man ju antingen erbjuda andra resor eller ge kontanta bidrag. Jag bedömer att det kommer att vara mycket svårt för läns trafikbolagen att överblicka samtliga resor inom ett helt län och att klara samordningen. Därför blir man tvungen att lita på skolorna och skolkontoren. Då kommer vi fram till slutsatsen att där funktionerna finns i dag klarar man också de här uppgifterna bäst, dvs. att svara för samordningen och göra de nödvändiga utredningarna.

Anf. 142 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! I proposition 1982/83:129 föreslås att de studerande liksom tidigare får behålla ansvaret för organisation och drift av studerandehälsövård och motionsidrott.

Förslaget om ett nytt statsbidragssystem läggs fram mot bakgrund av en förändrad inriktning av verksamheten mot en större tyngd för profylaktisk verksamhet. Detta är en angelägen förändring av verksamheten. Det är då ologiskt att dröja med ikraftträdandet till budgetåret 1985/86, vilket föreslås i propositionen. På de orter där en välutvecklad verksamhet redan finns borde man redan från budgetåret 1984/85 ges möjlighet att verka i bättre samklang med de intentioner som föredragande statsrådet anför. Det förändrade statsbidragssystemet är en förutsättning härför. Folkpartiet föreslår därför riksdagen att besluta att den nya ordningen får fungera fr. o. m. budgetåret 1984/85.

Propositionen innehåller också förslag angående gymnasieelevers resor. I

det sammanhanget berörs i förbigående de studiehjälpsberättigade elever som bor och studerar utomlands. Handläggningen av ärenden som rör dessa elever skall även i fortsättningen skötas centralt av centrala studiestödsnämnden (CSN).

I samband med den 16-procentiga devalveringen har dessa elevers studiemedel urholkats mycket påtagligt. I många fall har de svårt att över huvud taget klara sin försörjning. Anledningen till att eleverna studerar utomlands är i allmänhet att den aktuella utbildningen inte finns i Sverige. Det är därför speciellt angeläget att se till att eleverna inte måste avbryta sin utbildning på grund av devalverings effekter.

CSN bör i fortsättningen speciellt uppmärksamma dessa elevers situation.

Herr talman! Jag vill med hänvisning till vad jag här anfört yrka bifall till den av Jörgen Ullenhag och mig undertecknade motionen 2368 och också yrka bifall till reservationen – moment 3 – från centerpartister och moderater angående resetillägg för gymnasieelever.

Anf. 143 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag vill säga några ord till Kenth Skårvik med anledning av folkpartiets motion.

För det första vill jag yrka avslag på motionen. I början av mitt tidigare anförande tog jag upp några argument. Vi ville gärna att statsbidragssystemet skulle kunna träda i kraft tidigare, men det är praktiskt omöjligt att ha ett statsbidragssystem som bara gäller för vissa orter. Man har inte hunnit lika långt på alla orter, och vi måste få den här förskjutningen av verksamheten mot den förebyggande vården, innan vi kan ha det nya statsbidragssystemet, som alltså inte innehåller någon ersättning från sjukförsäkringen. Det är alltså praktiskt taget omöjligt. Man har vid beredningen av ärendet försökt att finna en lösning, men det har inte lyckats.

När det gäller den andra delen av motionen, som handlar om studiemedel och studiebidrag, vill jag säga att det var litet oklart vad folkpartiet egentligen menade.

Om man menade studiebidraget till gymnasieelever som studerar utomlands, vill jag framhålla att det har mycket liten omfattning. Det är alltså bara grundbidraget på 275 kr. per månad det gäller. Det påverkas inte särskilt mycket av devalverings effekter.

När det gäller resetillägg, som också kan utgå till gymnasieelever, får man redan nu den faktiska kostnaden ersatt. Då har devalverings effekter räknats in i den ersättningen.

Om det gäller elever med studiemedel, kan jag tala om att vi nyligen har behandlat den frågan i ett tidigare betänkande. I det framkommer att CSN har tagit hänsyn till dessa faktorer i sin bedömning vid begäran om extra studiemedel. CSN har blivit generösare på den punkten, och därmed har man löst åtminstone en del av problemen.

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Vissa studiesociala
frågor*

*Reglerna för statens
upplåning i
utlandet*

Men det var, som sagt, litet svårt att veta vad folkpartiet syftade på. Om ni har avsett studiehjälsberättigade gymnasieelever, så är den frågan också löst genom att CSN redan tar den hänsynen.

Anf. 144 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Jag tackar för det svaret. Jag tycker ändå att det borde finnas en möjlighet att börja redan 1984/85. Det finns ju trots allt, som vi säger, en del verksamheter som borde kunna startas om man tittar på det här ordentligt. För dem som kan komma i gång med det här och kan få det att fungera från det årsskiftet betyder det väldigt mycket.

När det gäller gymnasieeleverna i utlandet och deras studieresor tror jag att, även om det bara är ett fåtal som är berörda av detta, devalveringens effekter är sådana att vi inte får se problemet storskaligt, utan tänka på de små i sammanhanget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (tidpunkten för införande av ett nytt statsbidragssystem)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 2368 av Jörgen Ullenhag och Kenth Skårvik i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 3 (resetillägg för gymnasieelever)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 141 för reservationen av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 5 (studiehjälsberättigade elever som bor och studerar utomlands)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 2368 av Jörgen Ullenhag och Kenth Skårvik i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Reglerna för statens upplåning i utlandet

Föredrogs finansutskottets betänkande 1982/83:43 om anslag för budgetåret 1983/84 till riksgäldskontoret (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 145 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag skall säga några ord till försvar för Gunnar Biörcks i Värmdö motion, som finansutskottet har behandlat i samband med behandlingen av anslag för budgetåret 1983/84 till riksgäldskontoret.

Där finns en sak som vi inte instämmer i när det gäller Gunnar Biörcks förslag, och det är att man skulle kalla riksgäldskontoret för statsskuldskontoret – även om det vore följdriktigt eftersom man talar om statsskuld och statsskuldsväxlar. Men vi fyra moderater i finansutskottet är faktiskt i det

avseendet mer konservativa än Gunnar Biörck och tycker att vi skall behålla den fina benämningen riksgäldskontoret; och varför inte också fortsätta att säga riksgäldssedlar och riksgälden i stället för statsskulden? Annars kanske snart nog något ljushuvud här i riksdagen kommer att föreslå att vi skall kalla riksdagen för statsdagen. Det är inte så lämpligt, och då kanske någon tycker att vi skall kalla den för nationaldagen i stället. Men det har vi redan fått en – den 6 juni, som bekant. Därför är det bäst att bibehålla termen riksdagen.

Gunnar Biörcks motion förekom redan budgetåret 1980/81 och avstyrktes då på ett mycket arrogant sätt av finansutskottets majoritet. Det har Gunnar Biörck redan bemött mycket elegant i stället för arrogant. Vad Gunnar Biörck föreslår är att man skall ha ändrade regler för riksgäldskontorets upplåning i utlandet och att man skall skriva in de ändamål för vilka lån, särskilt utländska sådana, får resp. inte får upptas i enlighet med vad som har anförts i motionen. Han tycker att det behövs bindande bestämmelser om att riksgäldskontoret inte får ta upp lån för konsumtionsändamål utan endast som förr i tiden för förmodat produktiva investeringar.

Det där har finansutskottets majoritet inte velat gå med på utan man bemöter det. Och det gör man med en underbar inledning i sin argumentering som jag inte vill undanhålla de närvarande, ifall ni inte här läst det. Där får ni nämligen en utomordentligt viktig upplysning till att börja med: "Upplåningsbehovet för att finansiera underskottet uppkommer genom att statsbudgetens inkomster inte räcker till för att finansiera utgifterna." Nu vet ni det, om ni inte har tänkt på det tidigare.

Sedan har man ett underligt resonemang. Man säger att inkomsterna inte är specialdestinerade till särskilda utgifter, och att då ställa särskilda krav på upplåningen att avse vissa utgiftsändamål skulle innebära att också inkomsterna i övrigt måste knytas till vissa utgifter. Man påstår att budgeten därmed skulle behöva uppdelas i flera specialbudgetar. Men så är det inte. Det går faktiskt mycket bra att specialdestinera. Som bekant försöker man nu finansiera skatteomläggningen genom att höja skatten på viss energi, bl. a. bensin. Avsikten är att den höjningen skall användas för att täcka skatteomläggningens kostnader budgetåret 1983/84.

Inte heller är det fråga om att dela upp budgeten i flera specialbudgetar. Vad Gunnar Biörck begär är ingenting annat än att vi skall återgå till den tidigare ordningen när vi delade upp budgeten i en driftbudget och en kapitalbudget. Poängen med det var just att driftbudgeten skulle finansieras med skatter eller inkomster, medan kapitalbudgeten skulle finansieras genom upplåning. Kapitalbudgeten avser ju investeringar, och det finns ingen anledning i världen att finansiera investeringar med skatter.

Men det var det som Gunnar Sträng ville. Det var han som slog ihop allt i en enda totalbudget. Då kunde han nämligen säga att totalbudgeten givetvis måste balanseras. Han fick då ett utsökt tillfälle att höja skatterna upp till 100 % av totalbudgeten. Så det var effektivt när det gällde att höja skattetrycket i Sverige.

Vad Gunnar Biörck begär är alltså att man återgår till den tidigare

ordningen att konsumtionsutgifter finansieras med skatter och avgifter och kapitalutgifter med upplåning. Det är inte alls märkvärdigt att göra det. Utskottsmajoriteten talar om att det skulle på ett avgörande sätt begränsa statsmakternas handlingsfrihet att använda statsbudgeten som medel för finanspolitiken. Det är inte alls så.

Vi reser vanter i utskottet säger därför att med anledning av vad som anförs i motion 219 om statens fortsatta utlandsupplåning är det motiverat att låta utreda möjligheterna att i instruktionen för riksgäldskontorets upplåning – inom parentes står det här 23 §; jag har tyvärr vilselett utskottet här, det är 4 § – ytterligare precisera för vilka ändamål den statliga upplåningen må ske.

Så blygsam är vår begäran, herr talman, och därför yrkar jag bifall till reservationen under punkt 1 som gäller riksgäldskontorets förvaltningskostnader.

Anf. 146 GUNNAR BJORCK i Värmdö (m):

Herr talman! Hugo Hegeland har älskvärt försökt klargöra för kammaren vad det här egentligen rör sig om, men eftersom man under min frånvaro förra veckan ändå hade antecknat mig i ärendet skall jag be att som motionär få säga några ord.

Det referat finansutskottet ger av motion 1982/83:219 är kanske något ensidigt. Vad jag i min motion föreslagit är helt enkelt en uppföljning av en skriftlig dialog mellan mig och finansutskottet sedan två år tillbaka.

1981 motionerade jag nämligen om formerna för finansiering av statens utgifter, en motion som av det dåvarande finansutskottet i dess betänkande 1980/81:21 bestods en mycket utförlig och intressant behandling, till vilken jag knöt an i kammaren. Jag skall be att få återge något litet av det, som jag nu har följt upp i årets motion.

Dåvarande finansutskottet ansåg att "motionärens inventering av grundlagsmässiga regler rörande statsbudgetens balansering" skulle representera "en bristande tilltro till statsmakternas vilja och förmåga att av egen kraft sätta gränser för statsutgifternas stegring och att vid varje tillfälle finna en rimlig avvägning mellan inkomster och utgifter". Ehuru utskottet sade sig "i och för sig ha förståelse härför" uttryckte det dock "för sin del tilltro till riksdagens förmåga att fatta beslut som vänder utvecklingen" och föreslog därför riksdagen att lämna motionen "utan ytterligare åtgärd".

Detta var den 10 mars 1981, för något mer än två år sedan. Sedan dess har tyvärr varken riksdagen eller någon regering "fattat beslut som vänder utvecklingen". Man har i stället fortsatt i tangentens riktning. Tidpunkten för någon "ytterligare åtgärd" synes därför snabbt nalkas. Denna omständighet har föranlett mig att återvända till problemet med vår stora och växande utlandsupplåning.

I höstens allmänpolitiska debatt tog jag åter upp detta problem, detta så mycket mer som man inom USA:s kongress – trots en mycket mindre oroande finansiell situation än vår – ägnat stort intresse åt möjligheten att i konstitutionella former begränsa den statliga skuldsättningen.

Det föresvävade mig därvid att man i vårt land skulle kunna gå fram på en

annan väg än genom en grundlagsändring. Riksdagen beslutar ju om den för riksgäldskontoret gällande instruktionen. Denna innehåller i sin 4 § en bestämmelse om de uppgifter för vilka detta kontor får ta upp lån, och dessa är redovisade i finansutskottets betänkande 1982/83:43. Det skulle inte vara formellt omöjligt att där införa ändamålsbestämmelser som skulle kunna begränsa den utländska upplåningen.

Finansutskottets majoritet avböjer nu detta förslag under hänvisning till riksdagens avvisande inställning till specialdestinering av inkomster. Jag vill ansluta till vad Hugo Hegeland nyss sade, att utskottet gör detta trots att man just nu från socialdemokratiskt håll är i full färd med att specialdestinera inkomster till fonder av skilda slag, existerande och ännu icke existerande.

Endast moderaterna har varit beredda att betrakta den växande utländska upplåningen som ett problem, som inte kan sopas under mattan, utan som kräver att man går i närkamp med det, för vår egen skull och för våra barns som skall betala tillbaka lånen.

Jag är tacksam för den markering som den moderata reservationen innebär, vilket för framtiden kommer att visa vilka som känner ett ansvar för att hålla den svenska utlandsskulden, som ju dessutom nu är ytterligare ökad genom devalveringen, under kontroll och vilka som fortsätter att vara obekymrade om den.

På den tiden då vi ännu inte hade en utlandsskuld på 100 miljarder – och den tiden är ju inte så avlägsen – lät ordet "riksgäldskontoret" gammaldags och pampigt, och det gör det tydligen fortfarande för Hugo Hegeland. Denna glans består även för dem som inte har gjort klart för sig vad det egentligen rör sig om.

Gäld betyder ju skuld, och en av våra främsta skalder, Carl Michael Bellman, tillbragte en del av sitt liv på gäldstugan eller bysättningshäktet. Riksgäldskontoret betyder på modern svenska "statsskuldkontoret", och kanske borde vi börja tänka i de termerna, när vi talar om detta i och för sig förtjänstfulla kontors verksamhet.

Det är en historisk ironi att detta kontor tillkom år 1719 med uppgift att "likvidera statens skuld och inlösa mynttecknen". Dagens uppgifter är tyvärr precis de motsatta: att öka statens skulder.

Herr talman! Jag tror det är ganska många i vårt land som nu är på det klara med att så här kan det inte få fortsätta. Om man inte vill följa den moderata reservationen, får väl finansutskottets majoritet besvara sig med att anvisa andra framkomliga vägar.

Anf. 147 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag är för min egen del helt övertygad om att jag inte förmår debattera med professorer; jag misstänker efter att ha hört den här debatten att det är omöjligt att debattera med professorer.

Den kommentar jag vill göra i det här sammanhanget är blott och bart den, att utlandsupplåningen, Gunnar Biörck i Värmdö och moderaterna i finansutskottet, är en av de viktigaste frågorna att lösa för den ekonomiska

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

Reglerna för statens upplåning i utlandet

**Onsdagen den
1 juni 1983**

*Utvidgning av
skattskyldigheten
i Sverige för aktie-
vinster, m. m.*

politiken just nu. Men jag tror inte alls att man, om ni hade tänkt rätt när det gäller budgettekniken, skulle lägga ansvaret på riksgäldskontoret eller statsskuldskontoret. I stället skall man föra en ekonomiskt ansvarsfull politik. Det hade man kunnat göra sedan 1976, och då hade kanske upplåningen varit ett mindre bekymmer. Låt oss därför i morgon föra den relevanta diskussionen.

Under hänvisning både till de argument som herr Hegeland sagt vara hans och till dem som han refererat från utskottets betänkande 43 finner jag ingen anledning att annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2 (reglerna för den statliga upplåningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservationen av Lennart Blom m. fl., bifölles med acklamation.

Punkterna 2–4

Utskottets hemställan bifölles.

13 § Föredrags

skatteutskottets betänkanden

1982/83:51 om utvidgning av skattskyldigheten i Sverige för aktievinster, m. m. (prop. 1982/83:144 och 1982/83:166) samt
1982/83:54 om skogsvårdsavgiften.

Anf. 148 TREDJE VICE TALMANNEN:

Skatteutskottets betänkanden 51 och 54 kommer att debatteras i tur och ordning, och voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså skatteutskottets betänkande 51 om utvidgning av skattskyldigheten i Sverige för aktievinster, m. m.

Utvidgning av skattskyldigheten i Sverige för aktievinster, m. m.

Anf. 149 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 51 behandlas två propositioner och en rad motioner av ganska skiftande innehåll. Det finns tre reservationer fogade vid betänkandet, och de är också av skiftande innehåll. Jag skall gå igenom dem kortfattat i tur och ordning och motivera reservanternas ställningstaganden.

Den första gäller skattskyldighet i Sverige för aktievinster, m. m. Som

grund för förslaget i proposition 144 ligger en promemoria från brottsförebyggande rådet, BRÅ. Vid remissbehandlingen har den promemorian blivit föremål för stark kritik från många remissinstanser, och reservanterna har upptagit en del av de kritiska synpunkterna. Men därutöver har propositionen gått längre än förslaget i BRÅ:s promemoria, och därigenom har våra invändningar kommit att gå utöver remisskritiken. Sammanfattningsvis kan man säga att det föreliggande regeringsförslaget har så många svagheter att det inte bör läggas till grund för lagstiftning, utan frågan bör prövas på nytt, förslagsvis genom kapitalvinstkommittén eller i annat lämpligt sammanhang.

Den andra reservationen rör ombildning av bostadsförening till bostadsrättsförening. Den anknyter till en motion av Kerstin Ekman och Olle Grahn och handlar om vissa beskattningseffekter då en bostadsförening omvandlas till en bostadsrättsförening.

Frågan har behandlats av 1978 års bostadsrättskommitté, som pekade på möjligheterna att skapa författningsenliga förutsättningar att genom ett förenklat förfarande bringa föreningens stadgar i överensstämmelse med bostadsrättslagen. Kommittén avstod från att lägga fram förslag, eftersom den ansåg att det krävdes en mer ingående analys av de associationsrättsliga bestämmelserna. Utskottets majoritet har i sin skrivning uttalat att man har den uppfattningen att en eventuell lösning av problemet bör eftersträvas i den riktning som kommittén har tänkt sig, men man yrkar avslag på motionen. Reservanterna har velat gå ett litet steg längre och menar att man genom ett tillkännagivande till regeringen bör kunna föra frågan snabbare till en lösning. Alla parter tycks vara överens om att detta är någonting som bör rättas till och även om i vilken riktning det arbetet bör ske. Därför förstår vi inte att majoriteten inte har velat sträcka sig så långt som till ett tillkännagivande för att få något att hända.

Reservation 3 handlar om Alva och Gunnar Myrdals stiftelse. I proposition 166 har föreslagits att tre stiftelser med allmännyttig karaktär skall befrias från inkomstskatt och förmögenhetsskatt, fränsett kommunal inkomstskatt för fastighetsinkomster. Beträffande två av de föreslagna stiftelserna har reservanterna inga invändningar, men beträffande Alva och Gunnar Myrdals stiftelse anser vi att de vanligen tillämpade grunderna för skattebefrielse inte föreligger. Vi grundar vår uppfattning på att riksskatteverket, som har yttrat sig i frågan, har avstyrkt förslaget. Att det avstyrkts redovisas i propositionen, men man redovisar inte varför detta avstyrkande har skett. Reservanterna instämmer i uppfattningen att denna stiftelse är i hög grad allmännyttig men att detta inte räcker, om man skall följa de regler som riksskatteverket hittills har tillämpat. Därför yrkar reservanterna avslag på propositionen i den del som gäller just denna stiftelse.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de tre reservationerna.

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Utvidgning av
skattskyldigheten
i Sverige för aktie-
vinster, m. m.*

Onsdagen den
1 juni 1983

*Utvidgning av
skattskyldigheten
i Sverige för aktie-
vinster, m. m.*

Anf. 150 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att beröra de olika frågor som behandlas under denna rubrik.

Proposition 144 innebär ändringar av realisationsvinstbeskattningen för enskilda, dvs. fysiska personer, vid överlåtelse av aktier och andelar i samband med flyttning utomlands. Utomlands boende fysiska personer skattar enligt nuvarande regler inte i Sverige för reavinster på aktier och andelar. Regeringens förslag grundar sig, som framkommit av tidigare anförande, på en promemoria från brottsförebyggande rådet. Skatteflykt är ju en del av den brottslighet som är svår att komma åt. Regeringsförslaget innebär också att utomlands bosatta fysiska personer skall skatta i Sverige för reavinster på aktier och andelar tio år efter flyttningen. Säljer man aktier eller andelar medan man är bosatt här i landet och sedan bosätter sig utomlands, skall man beskattas här i landet under utflyttningsåret, även om ersättningen inte till någon del blivit utbetald före utflyttningen. Har man flyttat ut före försäljningen, skall också beskattningen äga rum här, om man vid något tillfälle under en tioårsperiod närmast före utflyttningsstidpunkten varit stadigvarande bosatt i Sverige. Dessutom föreslås att skattskyldigheten träder i kraft vid avyttringen resp. utflyttningsstidpunkten beroende på aktieöverlåtelsen.

Moderaterna har i sin reservation nr 1 yrkat avslag på propositionen. Utskottets majoritet är medveten om de likviditetsproblem i fråga om att betala skatterna som kan uppstå för den skattskyldige men menar att vinsterna med förslaget är så stora att det ändå bör genomföras.

I motionen påpekas att brottsförebyggande rådets PM var riktad mot fåmansföretag och inte gällde börsnoterade aktier. Utskottsmajoriteten vill framhålla att missbruket är störst beträffande aktier i fåmansbolag men att de börsnoterade inte är undantagna.

Eventuella oklarheter om skattskyldigheten när den skattskyldige redan har flyttat ur landet bör tas upp vid revideringen av dubbelbeskattningsavtalen mellan länderna.

Utskottet ansluter sig till finansministerns tankegångar i förslaget. Utskottet har övervägt fördelar och nackdelar i regeringsförslaget och har inget att erinra.

Herr talman! Jag yrkar således bifall till proposition 144 och avslag på reservation 1 samt motion 2406.

I motion 879 och 1170 begärs skärpning av realisationsvinstbeskattningen. Trots att det finns skäl som talar för motionerna i fråga bör man uppmärksamma att skattebelastningen när det gäller aktier har ökat väsentligt. För att undvika en motsatt effekt av en sådan skärpning som föreslås har utskottet avstyrkt motionerna i fråga.

I motion 222 föreslås att skattskyldigheten för nya ägare när det gäller fastighetsöverlåtelser flyttas från själva avtalstidpunkten till tillträdesdagen. Utskottet finner ingen anledning att ändra på gällande praxis och avstyrker motion 222.

I motionerna 1715 och 1716 föreslår man undantag i skattelagstiftningen

beträffande försäljning av hyreshus i syfte att bilda bostadsrättsförening. Moderaterna, centerpartiet och folkpartiet har reserverat sig till förmån för motion 1716. Moderaterna har dessutom ett särskilt yttrande till förmån för motion 1715.

Herr talman! Trots att det finns en förståelse hos majoriteten i utskottet vill man inte sträcka sig så långt som till att tillstyrka motionerna. I linje med utskottets beslut yrkar jag avslag på motionerna och reservation 2.

Jag övergår nu till att behandla proposition 166, där tre stiftelser av allmännyttig karaktär föreslås få skattebefrielse för all annan inkomst än inkomst av fastighet.

I reservation 3, till förmån för motion 2404, vänder sig moderaterna mot Alva och Gunnar Myrdals stiftelse. Stiftelsen bildades 1981 för att understödja den opinionsbildande verksamheten främst i Sverige vad gäller internationell säkerhet och nedrustning. Tillgångarna består av frivilliga bidrag och bl. a. Alva Myrdals donation av sin andel av fredspriset. Stiftelsens representantskap består av enskilda och organisationer, t. ex. LO och TCO. Utskottet har begärt yttrande av riksskatteverket, och riksskatteverkets uppfattning är att stiftelsen i fråga inte uppfyller de stränga krav beträffande höggradig allmännytta som anges i lagen.

Jag skall inte i detta sammanhang framföra argument för varför utskottsmajoriteten instämmer med regeringen i uppfattningen att fredsfrågan främjar statsändamål. Det är ju statsmakterna själva som bestämmer i frågan, eftersom definitionen i lagen inte är lättolkad.

Vad jag förstår och hoppas är det inte något politiskt utspel i moderaternas ställningstaganden, utan de grundar sin uppfattning på riksskatteverkets yttrande. Jag är övertygad om att det goda riksskatteverket har tänkt fel i den här frågan. Majoriteten av utskottet anser således att Alva och Gunnar Myrdals stiftelse uppfyller kraven på höggradig allmännytta.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation 3, bifall till proposition 166 och bifall till skatteutskottets hemställan på alla punkter.

I detta anförande instämde Bengt Kronblad (s).

Anf. 151 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Karl Björzén har i sitt anförande berört den folkpartimotion – den har nr 1716 och är avgiven av Kerstin Ekman och Olle Grahm – som behandlas i betänkandet. Jag kan därför fatta mig ganska kort.

I motionen tas frågan om vissa beskattningseffekter då bostadsförening omvandlas till bostadsrättsförening upp. Det motionärerna främst finner orimligt är att såväl realisationsvinstskatt som stämpelskatt utgår, även i det fall då en sådan omvandling inte innebär något reellt ägarskifte. Denna orimlighet tycker jag, i likhet med Karl Björzén, att vi hade kunnat undanröja genom att ge regeringen till känna att den borde se över detta.

Jag har tittat litet grand i den utredning som skatteutskottets majoritet i sin skrivning åberopar. Det behövs sannerligen inget djupare studium av

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Utvidgning av
skattskyldigheten
i Sverige för aktie-
vinster, m. m.*

densamma för att konstatera att det då det gäller bostadsföreningars omvandling till bostadsrättsföreningar råder något som lugnt kan betecknas som regelförbistring. Det är med viss besvikelse som jag, i likhet med Karl Björzén, konstaterar att skatteutskottets majoritet inte vill vara med och förenkla reglerna för övergång från bostadsförening till bostadsrättsförening, eftersom detta kan vara bra för de boende.

Herr talman! Jag yrkar med vad jag anfört bifall till reservation 2.

Överläggningen var härmed avslutad.*

Anf. 152 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 54 om skogsvårdsavgiften.

Skogsvårdsavgiften

Anf. 153 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! I den proposition som låg till grund för riksdagens skogspolitiska beslut 1979 framhölls att skogsvårdsavgiften, som då höjdes till 0,3 % av det taxerade skogsbruksvärdet, huvudsakligen borde användas för sådana ändamål som är till nytta för skogsbruket som sådant eller på sådant sätt att alla skogsbrukare kan få ta del av det.

År 1981 fördubblades skogsvårdsavgiften för att finansiera vissa åtgärder – det gällde vissa avdrag vid inkomsttaxeringen och ett s. k. klenvirkesstöd. I det sammanhanget kan man säga att det är tveksamt om dessa åtgärder egentligen hade bort finansieras genom höjda skogsvårdsavgifter, eftersom man för att komma i åtnjutande av förmånerna var tvungen att vidta vissa åtgärder och alla skogsbrukare inte rimligen kunde göra det.

Eftersom dessa bestämmelser nu tagits bort eller kommer att försvinna finns all anledning att åter sänka skogsvårdsavgiften till de 0,3 % som den var 1979. Herr talman! Mot den bakgrunden yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Den intervjuundersökning bland skogsbrukare som virkesförsörjningsutredningen gjorde visade att vad som av de enskilda skogsbrukarna främst uppfattades som hinder för ett ökat virkesutbud var lönsamheten generellt, och särskilt de höga marginalskatterna för skogsuttag. För att möjliggöra ett ökat utbud hade det varit naturligt att snabbt genomföra varaktiga marginalskattesänkningar, och det är ju i så fall inte ensidigt inriktat på att stimulera ett ökat virkesutbud eller på att åtminstone motverka ett hinder för ett ökat virkesutbud; det tillgodoser även syftet att försöka få flera människor att tycka att det är lönsamt att arbeta eller satsa på företagande. Marginalskatterna är alltså även här ett stort hinder.

Det blev tyvärr inte någon varaktig marginalsattesänkning. Under detta år samt under 1984 och 1985 genomförs en skatteomläggning, som bl. a. innebär sänkta marginalsatser. Denna är emellertid på grund av det urholkade inflationsskyddet inte varaktig. Om inflationen överstiger 5,5 % om året under genomförandeperioden och om det inte blir ett fullständigt inflationsskydd därefter, kommer marginalsattesänkningarna att urholkas. Dessutom innebär en under tre år genomförd marginalsattesänkning att det skattemässigt blir förmånligt att avvakta med skogsavverkningar till dess att man har den lägsta marginalsattesatsen. Jag tror att vi måste vara överens om att det är på det sättet.

Mot den bakgrunden föreslog tidigare borgerliga regeringar att man borde ändra skogskontoreglerna, så att det blir möjligt att sätta in hela nettot av en rotpostförsäljning och större delen när det gäller leveransvirkesförsäljningen på skogskonto för att motverka de negativa effekterna av en under flera år genomförd marginalsattesänkning.

Genom en voteringsmiss kom den socialdemokratiska reservationen att vinna, och av naturliga skäl har den nuvarande riksdagsmajoriteten inte velat vidta sådana förändringar i skogskontoreglerna att man motverkar den negativa effekten av stegvis sänkta marginalsatser. Detta leder naturligtvis till att det finns ett intresse hos en del skogsbrukare att avvakta till 1985 med att genomföra avverkningar. Mot denna bakgrund finns det all anledning att genomföra en tillfällig åtgärd, såsom vi moderater har föreslagit i reservation nr 3, nämligen ett tillfälligt skogsavdrag under avverkningssäsongerna 1983/84 och 1984/85. Detta avdrag är utformat på ett sådant sätt att de som är självverksamma särskilt gynnas, nämligen genom att samma procentsats gäller såväl vid rotpostförsäljning som vid leveransvirkesförsäljning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 3.

Anf. 154 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 1982/83:54 behandlas skogsvårdsavgiften. I centermotionen 1597 yrkas en sänkning av skogsvårdsavgiften med 0,1 % till 0,4 % fr. o. m. den 1 juli 1983.

Skogsvårdsavgiften är avsedd att finansiera vissa statliga insatser för skogsbruket. Den höjning av skogsvårdsavgiften som genomfördes 1981 avsåg att finansiera bl. a. klenvirkesstödet. När klenvirkesstödet nu avvecklas bör också den del av avgiften som finansierar detta stöd slopas. Det finns alltså utrymme för en sänkning av skogsvårdsavgiften med 0,1 % fr. o. m. den 1 juli.

Majoriteten i utskottet föreslår inte någon sänkning av skogsvårdsavgiften. Detta innebär att man frångår gällande princip att avgiften skall användas till gemensamma åtgärder för skogsbruket. Då blir det inte fråga om skogsvårdsavgift, utan i stället om en skärpt beskattning av skogsägarna.

Det är viktigt att principen skall vara att skogsvårdsavgiften skall täcka vissa för skogsbruket gemensamma kostnader. Detta understryks i center-

Onsdagen den
1 juni 1983

*Skogsvårdsavgif-
ten*

motionen, och jag vill understryka att det är angeläget att skogsvårdsavgiften anpassas till det behov den skall fylla.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2 i skatteutskottets betänkande 54.

Anf. 155 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Vpk har väckt motion 2330 med anledning av propositionen om vissa skogspolitiska åtgärder. Två yrkanden i denna motion har behandlats av skatteutskottet.

Det ena yrkandet berör frågan om en skogsbeskattningsreform. Vi anser att man redan nu bör utreda frågan om en skogsbeskattningsreform, vilken kan införas när skogsbruksplanerna till fullo är upprättade. Allt talar för en ändrad skogsbeskattning. Virkesförsörjningsutredningen diskuterade frågan, men ansåg att kunskapen om skogsfastigheterna inte var tillfyllest för att i det läget förorda en ändring. Nu blir det ett förändrat läge, när skogsbruksplanerna för fastigheterna upprättats. Då läggs den nödvändiga grunden för att införa en beskattning som vi föreslagit. De fackliga organisationerna inom träsektorn har också starkt framhållit det nödvändiga i att en sådan beskattning införs. Det kravet har upprepade gånger ställts.

Det andra yrkandet berör frågan om resursförstärkning till skogsbruket och till forskning och utveckling inom vidareförädlingsindustrin. Det kan bl. a. ske genom en produktionsavgift. Med en sådan skulle skogsindustrin kunna bidra ekonomiskt till åtgärder som syftar till att även förbättra virkesförsörjningen. Skogsindustrin har ju under senare år tvingats importera marginalvirke och därmed fått stora merkostnader. Det måste därför vara en angelägenhet av stort intresse för skogsindustrin att virkesförsörjningen fungerar och att behovet av import minskar eller helt upphör. Vi anser att denna fråga bör utredas och att förslag om införande av produktionsavgift bör föreläggas riksdagen.

Utskottet har i sin behandling av dessa två yrkanden varit mycket kortfattat. Det kanske beror på att andra frågor har tagit så mycket tid. Till frågan om en skogsbeskattning är utskottet mycket negativt, medan det med anledning av det andra yrkandet hänvisar till att olika finansieringsmöjligheter f. n. övervägs av regeringen.

Herr talman! Det som utskottet har anfört med anledning av motionen är inte en skrivning som man kan vara nöjd med, och jag vill därför yrka bifall till de aktuella delarna av motion 2330.

Anf. 156 RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Skatteutskottet har haft till behandling två motioner som yrkar på en sänkning av skogsvårdsavgiften. Den nuvarande avgiften, som för 1983 års taxering är 5,5 % och för 1984 5 %, föreslås i centermotionen bli sänkt till 4 % och i moderatmotionen till 3 %. De båda yrkandena har följts upp i reservationerna nr 1 och 2.

Som framgått av de gjorda inläggen har användningen av skogsvårdsav-

giften tidigare varit begränsad till finansiering av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet. Men 1975 beslutade riksdagen att avgiften skulle få användas även för andra ändamål inom skogsbruket. 1979 fattade riksdagen ett skogspolitiskt beslut som bl. a. innebar att skogsbruket i princip skulle vara självfinansierat. Skogsvårdsavgiften skulle användas till sådana ändamål som var till nytta för skogsbruket. Här avsågs områden som forsknings- och utvecklingsarbete, information, utredningsarbete, översiktliga skogsbruksinventeringar, bidrag som skulle vara tillgängliga också för alla skogsägare, m. m.

Motionärerna och reservanterna menar att det sker ett överuttag av skogsvårdsavgifter och att avgiften därför bör sänkas. Men som framhålls i centermotion 1596 är det ganska svårt att få fram en exakt redovisning beträffande skogsvårdsavgifternas användning, och eftersom beslutsår och budgetår inte stämmer överens är det besvärligt att tolka uppgifterna. Avsikten har heller aldrig varit att det skall vara en avstämning mellan influtna medel och utgifter för skogsbruket.

Som framgår i utskottsbetänkandet skulle enligt de förslag som här lagts fram på skogsbrukets område utgifterna överstiga inkomsterna av skogsvårdsavgifterna. Det här går alltså inte riktigt ihop, om man ser på de utgifter som kommer till för insatser för skogsvården. Utskottet finner därför inte anledning att nu ändra de gällande bestämmelserna för skogsvårdsavgifterna.

Jag ber att få yrka avslag på reservationerna 1 och 2.

Så helt kort om reservation 3. Där föreslår reservanterna, moderaterna, att ett extra avdrag från inkomster av skogsbruket på 15 % skall införas. Avdraget skall gälla för leveransvirke, rotposter och egna uttag och avse perioden den 1 juli 1983–den 30 juni 1985.

Vi har tidigare haft ett sådant här stimulansavdrag. Det gällde skogsin-täkterna för perioden den 1 januari 1981–den 30 juni 1982, men var begränsad till 3–5 %. Där kom man fram till att giltighetstiden för avdraget skulle avkortas i samband med inkomstskattereformen. Utskottet anser inte att skäl föreligger att på nytt införa ett sådant här avdrag, som moderaterna föreslagit.

Jag ber att få yrka avslag på reservation 3.

Utskottet har också i det här sammanhanget behandlat yrkandena i vpk:s skogspolitiska motion, som John Andersson här redogjort för. Det gäller dels en omläggning av skogsbeskattningen, dels frågan om produktionsav-gifter för förädlingsindustrin. Utskottet har inte kunnat biträda yrkandena, bl. a. av det skälet att det skulle medföra att vi fick ett tekniskt ganska invecklat skattesystem. Det är redan i dag krångliga bestämmelser när det gäller våra skatter, och det här skulle sannerligen inte göra det enklare. Därför har vi ansett att vi inte kan biträda förslagen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande 54.

Onsdagen den
1 juni 1983

Skogsvårdsavgif- ten

Anf. 157 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Vad gäller avdrag vid inkomst av virkesförsäljning konstaterar virkesförsörjningsutredningen att det tidigare stimulansavdraget, som Rune Carlstein tog upp, på 3 resp. 5 % för leveransvirke, egna uttag och rotpostförsäljningar var för litet för att ge någon effekt. Virkesförsörjningsutredningen sade också i sitt betänkande att avdraget för att ge någon effekt borde vara åtminstone dubbelt så stort. Hade man genomfört en snabb och varaktig marginalskattereform och ändrat skogskontoreglerna så att det inte lönade sig att skjuta upp avverkningarna, kunde jag förstå invändningarna. Men nu har vi fått en stegvis genomförd marginalskattereform, som dessutom urholkas genom att inflationsskyddet inte längre gäller fullt ut.

För att vi skall undvika den uppenbara risken att vi får hinder för ökat virkesutbud vid högkonjunktur finns det all anledning att stimulansvägen genomföra det föreslagna avdraget. Jag förstår inte riktigt Rune Carlsteins invändningar här, för det är faktiskt socialdemokraterna själva som försämrat skogskontoreglerna i förhållande till den tidigare borgerliga majoritetens tid.

När det gäller skogsvårdsavgiften är det svårt med en exakt redovisning av hur mycket medel som används för de för skogsbruket gemensamma ändamålen. Vi har tidigare haft en debatt om detta här i kammaren i form av en frågestund. Arne Andersson i Ljung från vår sida ställde frågor till jordbruksministern men fick inte något tillfredsställande svar. Jag förstår att det kan vara besvärligt. Men vi menar att man måste renodla vad som skall finansieras genom skogsvårdsmedel, så att det verkligen kommer hela skogsbruket och alla skogsbrukare till del. Som vi ser det bör exempelvis kostnaderna för bidrag till avverkningar av glesskog inte finansieras genom skogsvårdsmedel. Då finns det anledning att sänka skogsvårdsavgiften till 0,3 %.

Låt mig avslutningsvis säga att tillväxtbeskattning, tvångsavverkning, minimiavverkning och allt annat som dessutom har genomförts av den socialistiska majoriteten och riksdagen är åtgärder som milt uttryckt inte bara är principiellt mycket tveksamma – det strider ju mot vårt rättsmedvetande att beskatta något som inte har tagits ut för konsumtion eller som inkomst. Det förhåller sig dessutom så att man, för att genomföra den typ av åtgärder som bl. a. John Andersson förordar, måste ha en viss säkerhetsmarginal, precis som i fråga om fastighetstaxeringen. Det går alltså inte att beskatta fullt ut. Det finns naturligtvis en uppenbar risk för att denna säkerhetsmarginal blir självuppfyllande. De skogsbrukare, som i dag avverkar över nivån 75 % – en säkerhetsmarginal på 25 % är väl det minsta man kan tänka sig – kanske gör en nedjustering av avverkningen till normen 75 % eller till 50 % enligt tidigare riksdagsbeslut. De vill alltså spara skog tills de partier, som faktiskt vill vidta tvångsåtgärder, höjer gränsen. Naturligtvis kommer vissa skogsägare då att öka avverkningen.

Om detta blir effekten av de nämnda åtgärderna, vilka f. ö. också diskuteras i virkesförsörjningsutredningens betänkande, då leder tvångsåtgärder, som är principiellt vidriga, också till att skogsavverkningarna inte

ökar utan tvärtom kanske minskar. Det är alltså både ur skogsbrukssynpunkt och ur virkesutbudssynpunkt felaktigt att vidta sådana åtgärder.

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Skogsvårdsavgif-
ten*

Anf. 158 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! När vi förra året diskuterade den här frågan yrkade socialdemokraterna på en enprocentig skogsvårdsavgift. Jag noterar med tillfredsställelse att man nu har accepterat vår linje från i fjol om än med ett års eftersläpning. Att vi nu föreslår en sänkning av skogsvårdsavgiften med 0,1 % beror, som jag tidigare sade, på att klenvirkesstödet slopas. Det motsvarar just 0,1 % av skogsvårdsavgiften.

Jag anser att våra beräkningar håller väl. Men det är viktigt för framtiden att den aviserade översynen görs och att det sker en redovisning här i riksdagen beträffande frågan om en ytterligare sänkning av skogsvårdsavgiften.

Anf. 159 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag är litet fundersam över vilken ledamot jag skall replikera. I sitt senaste inlägg talade Bo Lundgren mest om skogsbeskattningen, varför jag nog vänder mig till utskottets talesman Runc Carlstein.

Det förvånar mig att utskottet är så avogt inställt till att utreda frågan om ett skogsbeskattningssystem. Virkesförsörjningsutredningen fastslog ju att man i nuvarande läge inte kunde föreslå ett sådant system, eftersom kunskaperna om de olika skogsfastigheterna var så ringa. Det föranledde den kommentaren från de fackliga organisationerna inom träsektorn att det var dags att skaffa sig dessa kunskaper.

Nu har vi fattat ett beslut om skogsbruksplaner, och det är väl att hoppas att dessa planer genomförs fram emot 1990-talet. Då har vi också de kunskaper som rimligen bör krävas för att genomföra ett nytt beskattningssystem. Kravet från de fackliga organisationerna inom träsektorn om behovet av ett sådant skattesystem är lika starkt i dag, och det upprepas ständigt.

Att i dag begära att den här frågan skall ses över betyder att man är ute i tid. Då kan ingen säga att ett beskattningssystem på detta område införs hux flux. I sammanhanget kan man också undersöka om det finns skäl för de farhågor som Bo Lundgren hyser.

I fråga om de här två yrkandena i vpk-motionen skulle man kunna vara tillfreds med vad utskottet skriver angående de olika finansieringsmöjligheterna. Då det gäller den avoga inställningen till ett beskattningssystem kan jag däremot inte alls vara nöjd med vad utskottet skriver. Jag tycker att det finns en så stark opinion och så väldigt många saksäl för att man skall titta närmare på den här frågan. Vad motionen hemställer om i första hand är ju att man skall utreda frågan.

Onsdagen den
1 juni 1983

*Skogsvårdsavgif-
ten*

Anf. 160 RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Förra veckan ägnade riksdagen i stort sett en hel dag åt skogspolitiken och gick noga igenom allt vad som hör till den. Jag tycker att det egentligen inte finns så stor anledning att försöka få i gång en ny skogspolitisk debatt här i kväll.

Vad vi tvistar om är om skogsvårdsavgiften skall ligga på 5 ‰, 4 ‰ eller 3 ‰. Vi lär inte kunna övertyga varandra om att den ene eller den andre har rätt i det här avseendet. Jag vidhåller utskottets förslag om att vi skall vara kvar på de 5 ‰ som nu gäller.

När det gäller moderaternas förslag om att införa en sådan här möjlighet till skattelättnader för dem som avverkar, vill jag säga att det finns en bred majoritet i denna kammare som för inte så länge sedan tog bort ett sådant stöd. Detta var visserligen inte så högt som det som Bo Lundgren nu föreslår, men jag kan inte tänka mig att det var för att det var för lågt som vi tog bort det, utan vi tog bort det därför att vi gjorde en inkomstskattereform. Sedan kan vi ha vilka meningar som helst om den inkomstskattereformen – vi har vår uppfattning, och Bo Lundgren har en annan. Men jag finner inte anledning att vi nu på nytt skall genomföra ett sådant stöd till dem som avverkar skogen, och göra det tre gånger så stort som det var tidigare.

Med detta, herr talman, ber jag än en gång att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 161 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag hade givetvis hoppats att kunna övertyga Rune Carlstein om att skogsvårdsavgiften borde sänkas till 0,3 ‰. Jag vädjar än en gång om att Rune Carlstein tar sitt förnuft till fånga och följer den linjen, även om jag kanske inte riktigt tror på det själv.

När det gäller avdraget är det ändå så att om man genomför en marginalskattesänkning – den skulle vi kunna diskutera länge, men det skall vi inte göra nu utan i morgon – är det uppenbart att en skogsbrukare som håller en jämn avverkningstakt, som har en viss given inkomst, som 1983 skulle ha en marginalskattesats på säg 75 ‰, 1984 på 65 ‰ och 1985 på 55 ‰ och som väljer om han skall öka avverkningsintensiteten eller inte, om han alls kan försöker vänta med sin avverkning till dess 1985 har inträtt med 55 ‰ beskattning i stället för 75 ‰ beskattning. Man skulle ha kunnat lösa detta till nöds – fast det är tveksamt om det hade räckt – genom att ändra skogskontolagstiftningen så att man fick uppskov för hela den del som man avverkat. Men när vi nu på grund av den socialdemokratiska och kommunistiska majoriteten i kammaren inte har kunnat få det så, återstår ingenting annat än att genomföra skogsavdraget. Detta måste då rimligen vara på den nivå som virkesförsörjningsutredningen faktiskt har sagt måste till för att det skall få stimulanseffekter.

Överläggningen var härmed avslutad.

Skatteutskottets betänkande 51

Mom. 1 (skattskyldighet i Sverige för aktievinster m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 76 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (ombildning av bostadsförening till bostadsrättsförening)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 141 för reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 6 (Alva och Gunnar Myrdals stiftelse)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 54

Mom. 1 (skogsvårdsavgiftens storlek)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. med 80 röster mot 49 för reservation 2 av Stig Josefson och Ella Johnsson. 183 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 188 röster mot 81 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (extra avdrag för vissa skogsuttag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 4 (skogsbeskattningen, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 17 för motion 2330 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

14 § Aktieägartillskott till Sveriges Geologiska AB, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1982/83:52 om anslag på tilläggsbudget III inom industridepartementets område (prop. 1982/83:125 delvis).

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

Anf. 162 TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 163 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag skall behandla näringsutskottets betänkande nr 52 i den ordning som reservationer avgivits. Jag börjar därför med regeringens begärda reservationsanslag om 8 200 000 kr. till täckande av kommittékostnader.

Det gäller sådana kostnader som inte kunnat beräknas på hösten 1981 då anslaget beräknades. Sedan det under utskottsbehandlingen visat sig att de medel som regeringen yrkat i stor utsträckning redan har förbrukats, har vi moderater accepterat regeringens yrkande i propositionen, men gjort uttalandet att det måste vara regeringens strävan att framgent genom sträng hushållning dels söka kompensera budgetöverskridandet, dels varaktigt söka nedbringa kostnaderna för kommittéväsendet.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

I propositionen begär regeringen vidare att såsom aktieägartillskott få överföra en fastighet i Malå till Sveriges Geologiska AB. Fastigheten tillhör f. n. byggnadsstyrelsen som nu har aviserat att den önskar höja hyran för kommande budgetår med synnerligen betydande belopp, nämligen från ca 500 000 kr. till drygt 4 milj. kr. Normalt sett måste en hyresgäst som utsätts för en sådan begäran om hyreshöjning, som han inte kan acceptera, överväga om han trots allt måste betala den högre hyran eller om han måste flytta. I detta fall är hyresgästen ett av staten ägt aktiebolag som bildats för att en av myndighet tidigare bedriven verksamhet skulle övergå till att bedrivas på affärsmässiga grunder. Nu låter alltså detta bolag meddela regeringen att det, inom ramen för dess verksamhet, inte kan betala den högre hyra som fordras av den andra armen av staten, byggnadsstyrelsen. Vips är då regeringen ute och löser problemet genom att helt enkelt föreslå fastighetens överförande från byggnadsstyrelsen till aktiebolaget utan vederlag.

Vi moderater uppfattar ett sådant beteende som närmast absurt – detta förfarande, att genast åsidosätta de av riksdagen beslutade grunderna för den verksamhet som bedrivs i SGAB, Sveriges Geologiska AB. Det måste ankomma på bolaget att så planera sin verksamhet eller den ersättning bolaget fordrar för sina tjänster och varor, att hyran kan betalas. Om dessa lokaler är nödvändiga för verksamheten, måste naturligtvis de som abonnerar på SGAB:s varor och tjänster betala vad det kostar att utnyttja dem. Den av den socialdemokratiska regeringen föreslagna lösningen är en utmärkt demonstration på hur svårt det är för socialdemokrater att rätt förstå och acceptera innebörden av affärsmässiga villkor för affärsverksamhet.

Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

I tilläggsbudget III yrkar regeringen, efter ett förslag från Vattenfall, att ett anslag skall meddelas om 337 400 000 kr. för att Vattenfall skall kunna förvärva 23,4 % av aktierna i Bergslagens Gemensamma Kraftförvaltnings

AB. Vattenfall föreslog att man skulle få disponera rörelsemedel för detta förvärv och yrkade därför ett medgivande av att den volym rörlig kredit som verket har tillgänglig får höjas med 200 milj. kr. till 550 milj. kr.

Regeringen har emellertid inte accepterat detta förslag utan i stället föreslagit riksdagen att detta aktieförvärv skall genomföras och finansieras över statsbudgeten. Vi moderater kan acceptera att det finns hållbara skäl för att detta förvärv får genomföras, men vi kan inte acceptera en finansiering över statsbudgeten. Vi anvisar i reservation nr 3 en annan finansieringsform. Men vårt huvudförslag är att Vattenfall bör uppmanas att lämna nytt förslag till finansieringen. Vi nämner som exempel möjligheten att avyttra andra tillgångar från vattenfallsverket. Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Den tyngsta frågan i tilläggsbudget III och i näringsutskottets betänkande nr 52 är utan tvivel frågan om lånet till Sydgasprojektet. Med anledning av risken för förseningar hemställer regeringen om ett anslag på 74 milj. kr. för genomförande av vissa projektåtgärder, som jag inte skall gå in på i detalj. Ej heller anser jag att jag behöver presentera Sydgasprojektet för kammarens ledamöter. Jag förutsätter att det är väl bekant. Jag vill emellertid göra några principiella markeringar till den ståndpunkt näringsutskottets moderater har tagit.

Vi moderater anförde i den allmänna energipolitiska debatten att vi ville se, som det yttrades, mera marknad och mindre politik i energipolitiken. Detta innebär inte och får inte uppfattas så att vi helt förnekar behovet av statliga insatser inom det energipolitiska fältet. Det kan bli nödvändigt med statliga subventioner för att genomföra övergripande energipolitiska lösningar. Man kunde alltså i ett fall som detta tänka sig att Sydgasprojektet tillerkändes statliga subventioner, om detta naturgasprojekt utgjorde inkörsporten till en mer allmän utbyggnad av en nationell energiförsörjning genom naturgas. Projektet kunde i sådant fall tjäna som utbildningsobjekt och referenspunkt för landets tekniker, kommuner och energiföretag.

Nu kan inte vi – och, föreställer jag mig, inte någon annan – på horisonten se en utveckling som skulle motivera en sådan satsning. Inga tecken tyder på att vi i Sverige skulle kunna eller önska gå över till en större satsning på energiförsörjning genom naturgas. Vi menar därför att Sydgasprojektet måste ses inom en ganska snäv nationell ram.

Det föreligger uppenbarligen mycket stor osäkerhet om detta projekts framtid. Regeringen uttalar sådant tvivel och förutsätter att regeringen måste återkomma till riksdagen under hösten 1983 med en slutlig redovisning av regeringens syn på Sydgasprojektet. Utskottet har under behandlingen försäkrat sig om informationer om projektet som jag inte här skall redovisa. Jag skall bara slå fast att dessa informationer inte kunnat övertyga oss om att det blir billigare eller för staten mer förmånligt att fullfölja projektet än att nu förbereda dess avbrytande. Vi ser det som självklart att ytterligare medel ej skall få disponeras för detta projekt, förrän det kan visas att avvecklingskostnaderna kommer att överstiga statens kostnader för projektets fullföljande. Vi har i reservation 5 utvecklat de synpunkter som vi menar är beaktansvärda, och jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

Till sist, herr talman, vill jag beröra reservation nr 8, som avser stirlingmotorprojektet. Jag har genom att studera gångna tiders handlingar funnit att stirlingmotorprojektet lär kunna betecknas som en av denna riksdags många långkörare. Då regeringen nu begär att riksdagen skall ställa ytterligare resurser till förfogande med anslag om 68 milj. kr., måste det, såvitt jag kan begripa, ske mot regeringens bättre vetande.

Såvitt jag har funnit vid min genomgång av handlingar, dokument och beslut i riksdagen rörande detta projekt har riksdagen redan tidigare sagt ifrån "hit men inte längre". Det är därför förvånande och beklagligt att näringsutskottets majoritet tillstyrker det i propositionen begärda anslaget på 68 milj. kr. och därmed förlänger statens engagemang t. o. m. år 1985 för en del av stirlingmotorprojektet.

Vi moderater anser att riksdagen inte bör tillstyrka förslaget. Om de delprojekt av stirlingmotorprojektet som United Stirling har träffat överenskommelser om med amerikanska affärspartner är vad de av de ansvariga företrädarna för Stirlingbolaget uppger vara skall de redan nu kunna finansieras på kommersiella grunder.

Vi yrkar därför avslag på regeringens yrkande, och jag yrkar bifall till reservation 8.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 164 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! I tilläggsbudget III, som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 52, vill jag kommentera tre ärenden och börjar med statens vattensfallsverks förvärv av 84 083 aktier i Bergslagens Gemensamma Kraftförvaltning AB. Ärendet är i flera avseenden intressant och kan ha en principiell betydelse.

Propositionens uppgifter om förvärvet är mycket knapphändiga. Det har inte heller varit möjligt att på den tid som stått till buds få fram det material som är nödvändigt för en acceptabel analys av förvärvet.

Föredragande statsrådet konstaterar att förvärvet görs till en lägre nivå än vid förvärv av Gränges kraftrörelse. Några bevis för detta redovisas inte. Aktierna har ett nominellt värde av 100 kr. och förvärvas till ett pris av 4 013 kr. per styck.

I en tidigare uppgörelse var priset 4 495 kr. Efter införandet av den särskilda vattenkraftsskatten har omförhandling skett och priset alltså sänkts med ca 10 %, vilket kan synas anmärkningsvärt litet med hänsyn till att regeringspartiet i andra sammanhang har hävdade att vattenkraftsskatten har inneburit en mycket betydande sänkning av värdet på vattenkraft.

BGK redovisade 1981 en vinst på 9,9 milj. kr. Det kan noteras att BGK:s resultat belastas med 8 milj. kr. avseende räntor och kursförluster för 3:e kärnkraftsaggregatet i Oskarshamn.

Genom delvis avyttring av oljelager har BGK gjort en försäljningsvinst på 7 miljoner och har upplöst lagerreserver med 15,6 miljoner. 15 miljoner har

avsatts till investeringsfonden, men någon avskrivning utöver plan har inte gjorts.

Finansiella intäkter överstiger finansiella kostnader med 13,4 milj. kr. Utan detta stora finansnetto och vinsten på oljeförsäljningen skulle BGK visat ett negativt resultat efter planenliga avskrivningar.

Vattenfalls förvärv av 84 083 aktier innebär, enligt vår information, att Vattenfall ökar sitt aktieinnehav från 23,6 till 46,9 %. Den direkta avkastningen på de 337,4 milj. kr. som Vattenfall vill investera i detta aktieförvärv torde under lång tid bli mycket liten.

Vi har ingen möjlighet att bedöma värdet av de samordningsvinster som kan göras, men vi är synnerligen tväksamma till att de kan vara av den storleksordningen att ett företag som 1981 inte har gett någon egentlig vinst kan ha ett värde som överstiger i balansräkningen redovisade tillgångar med mycket mer än en miljard.

Att i ett mycket ansträngt statsfinansiellt läge belasta statens budget med denna typ av utgifter kan i varje fall inte försvaras. Vattenfall har föreslagit att förvärvet finansieras med rörelsemedel, vilket kan motiveras av bl. a. att förvärvet inte kommer att ge någon direktavkastning av betydelse under åtskilliga år. Möjligheterna att belasta förvärvet med normala räntekrav föreligger sannolikt inte.

I reservation 4 föreslår centern tillsammans med folkpartiet att Vattenfalls förvärv av 84 083 BGK-aktier skall godkännas endast under förutsättning att det helt finansieras med rörelsemedel och att propositionens förslag om att anvisa 337,4 miljoner för detta ändamål avslås. Jag skall inte upprepa vad jag har sagt förut om regeringens slösaktighet när det gäller att anvisa medel under innevarande budgetår utan hänvisar till tidigare debatt.

Den andra frågan jag vill beröra är lån till Sydgasprojektet. Utskottsmajoriteten och moderaterna har ett mycket snävt synsätt på detta projekt. I huvudsak pläderar de för att statens kostnader måste begränsas. Detta är i och för sig en vällovlig målsättning, men den får inte dölja väsentliga värden i projektet.

Låt mig först konstatera att dagens problem med Sydgasprojektet skulle ha varit ett passerat stadium, om riksdagen 1978 hade bifallit det förslag till gasavtal som den då hade att ta ställning till. Gasavtalet 1978 var väsentligt fördelaktigare än det vi nu har med Danmark. Dock hjälper det föga att i dag beklaga riksdagsmajoritetens kortsynhet 1978.

Viktigt i dag är att vi fullt ut beaktar det framtidsvärde som gasen kan ha. Miljövärdet är ett känt begrepp och allmänt accepterat. Lika lätt är det inte att mäta värdet av den diversifiering av vårt energisystem som införandet av gas innebär. Gasen är en förnämlig industriråvara och en högvärdig energi samt innebär ett viktigt komplement till den traditionella fjärrvärmen. Flertalet av de hus som i dag har vissa fördelar av att övergå från olja till el skulle inom för gasen tillgängligt område sannolikt på sikt ha betydande ekonomiska fördelar av att ansluta till gas.

Det är självklart inte möjligt att i dag förutsäga prisutvecklingen på olika energislag. På litet längre sikt är det dock mycket troligt att gasen kommer att

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

vara mycket konkurrenskraftig gentemot elström.

Såsom utskottsmajoriteten också konstaterar, innebär det sannolikt betydande kostnader att i dag avbryta Sydgasprojektet. Vad centern vill poängtera med sin reservation är att det finns all anledning att göra en positiv framtidsbedömning av gasintroduktionens värde, att användas som underlag för kommande beslut i denna fråga.

Till sist, herr talman, ett par ord om stirlingmotorutvecklingen. Även bra och framtidsinriktade produkter har ofta stora svårigheter att etablera sig i en väl reglerad produktmarknad. Stirlingmotorn har uppenbara fördelar på en rad tillämpningsområden. Ändå kan konkurrensen bli övermäktig från sedan årtionden väletablerad teknik. Den långa seriens fördelar, som inte kan förnekas, ger i det här fallet den sämre tekniken fördelar som kan vara mycket svåra att övervinna.

För en positiv utveckling kan det finnas samhällsekonomiska motiv att stödja sådan teknik som stirlingmotorn representerar tills den får luft under vingarna. Det finns i dag åtminstone ett par teknikområden där stirlingmotorn mycket snart bör ha en acceptabel konkurrenskraft. Jag vill nämna undervattenstekniken och viss tillämpning för produktion av elström med hjälp av solenergi. Därtill skall läggas stirlingmotorns möjligheter vid viss tillämpning av värmepumpsteknik.

Jag är rätt övertygad om att moderaternas avslagsyrkande är liktydigt med att vi skulle kasta ut barnet med badvattnet. Jag tror att stirlingmotorn – må vara senvuxen – ändå är en baby med mycket goda framtidsutsikter. Liten blir stor. Det är bra om tillväxten får ske i hägnet av svenskt näringsliv.

Herr talman! Med den anförda argumenteringen yrkar jag bifall till reservationerna 4 och 6 och i övrigt till näringsutskottets hemställan i dess betänkande 1982/83:52.

Anf. 165 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag skall beröra reservationerna 6 och 7, som handlar om naturgasintroduktionen i Sverige.

Det är ett märkligt förhållande att Sverige bland alla västeuropeiska industristater ensamt visar så litet intresse för introduktion och användning av naturgas, eftersom de stora industrinationerna på kontinenten – exempelvis Västtyskland – har satsat och satsar mycket hårt på naturgasintroduktion i sitt energisystem.

För Sverige är det uppenbarligen inte kommersiellt lönsamt, som det sägs. Utskottsmajoriteten skriver också att det skall vara kommersiellt lönsamt för att man skall fortsätta att satsa på naturgas i Sverige. Då kan man fråga sig varför det inte är lönsamt i vårt land, när alla andra stora industrinationer i Västeuropa uppenbarligen finner det mycket lönsamt att satsa på naturgas.

Mot bakgrund av den energipolitiska diskussionen och de energipolitiska åtgärder som har företagits i Sverige i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet är det ganska lätt att finna svaret. Man har medvetet gjort sådana satsningar, i strid mot både folkomröstning och riksdagsbeslut, att en så

oerhört bra energikälla som naturgas har ställts offside. Framför allt har man sett till, att elproduktionen har slussats in i det svenska energisystemet på ett sätt som över huvud taget inte var förutsett när vi diskuterade de här frågorna tidigare. I första hand är det alltså elvärmen som är en bov i det här dramat. Man har – vilket vi lätt kan konstatera, om vi tittar på energibalanser, energiförbrukning och annat – kört in el i värmesystemet i Sverige på ett sätt som gör att andra energislag, t. ex. naturgasen, nu inte har någon chans att bli, som det sägs, kommersiellt konkurrenskraftiga.

Det är självklart att kommuner och enskilda i det här lilla påbörjade projektet i Sydsvetige inte är intresserade av att satsa på en ny energikälla som naturgas när de billigare kan få samma energimängd genom el. Hela boven i dramat är den medvetna politik som har förts: att dumpa elströmmen i värmesystemet. Vi kan konstatera – vilket vi kanske återkommer till i morgon – att elenergin har fått en realprissänkning under de senare åren, som gör att den ligger långt under i pris jämfört med andra energislag och därigenom naturligtvis blir konkurrenskraftig och slår ut de andra.

Det är också intressant att vid de utfrågningar vi har haft med olika representanter i näringsutskottet har det aldrig av någon kunnat lämnas ett tillfredsställande svar på frågan, vilken roll elanvändningen i värmesystemet spelar i det här sammanhanget. Varken av Svenska Petroleums representant eller av industridepartementets representant har det kunnat lämnas några konkreta och uttömmande svar på frågan, vilken inverkan elpriset kommer att ha om säg tre eller fyra år eller hur det hittills har bidragit till att stoppa naturgasintroduktionen i Sverige. Det är naturligtvis där vi har boven i dramat.

Ivar Franzén har tidigare talat om naturgasens fördelar – jag behöver inte gå in på dem. Det säger sig självt, utan större utläggningar, att naturgas har stora fördelar. Det stora intresse som visas för naturgasen i Europa i övrigt är naturligtvis också någonting som talar för dess fördelar.

Man har sagt i vissa sammanhang att det inte är någon idé att satsa på naturgas, eftersom det är samma energislag som olja. Man menar att olja och gas kommer "ur samma håll", som någon representant i näringsutskottet uttryckte saken, vilket är en grov förenkling och dessutom ett felaktigt påstående. Man tar nämligen i många fall ut naturgas ur fyndigheter i fält där man över huvud taget inte tar ut någon olja – och vice versa naturligtvis. Det är alltså, som det uttrycks i reservationen och som har nämnts här tidigare, fråga om en diversifiering av den svenska energianvändningen, som är mycket angelägen och som det vore värt att satsa på. Både naturgas och olja behövs inom det svenska energisystemet under överskådlig tid. Det är stor skada att vi fortfarande står och stampar på samma fläck som ett u-land i fråga om naturgasanvändning i jämförelse med de övriga industrinationerna i Västeuropa.

Vi har från vpk:s sida i en motion, undertecknad av Bertil Måbrink och mig själv, tagit upp möjligheterna till naturgasimport från Sovjetunionen via Finland. Vi känner alla till det stora intresse som har visats i Västeuropa för de sovjetiska naturgasfyndigheterna och hur man i opposition mot sin

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m*

handelspartner och försvarspolitiska partner USA kämpat sig till rätten att ansluta sig till den nya gasledning som nu håller på att byggas från Sovjetunionen fram till stora industricentra i Västeuropa. Naturgas är inte bara en billig energikälla, utan en satsning på naturgas ger också stora, lönsamma, viktiga industrikontrakt i form av ledningstillverkning, olika stationer, pumpar och överföringsanordningar av de mest skilda slag. Det är ett incitament och en uppräckning för framför allt västtysk industri som man med näbbar och klor har slagits för mot USA:s bojkottförsök m. m.

Men i Sverige är man inte intresserad. Finländarna, som har naturgas från Sovjet i Kouvola strax öster om Helsingfors, är mycket intresserade av en utvidgning av det finländska nätet och i det sammanhanget naturligtvis oerhört intresserade av svensk medverkan. Det gäller i första hand en framdragning till Helsingfors men också till orter som ligger väster om Helsingfors, alltså närmare kusten och närmare Sverige. Men från Sveriges sida har intresset hittills varit väldigt dåligt.

I utskottsbetänkandet hänvisar man till att Swedegas fått i uppdrag att undersöka de här sakerna, göra markstudier, undersöka intresset för anslutning m. m. Men det är ju inte särskilt mycket att ta på i denna viktiga fråga.

Vi har i vår motion pekat på vad det skulle betyda för de mellansvenska industrierna, om man kunde få en anslutning av naturgas över Ålands hav. Vi har pekat på möjligheterna, vilket också har refererats på många andra håll, till sammankoppling av en eventuell gasledning från Nordsjöfyndigheterna och att Sverige på det sättet skulle kunna bli anslutet till det europeiska gasnätet både i väster och öster. Det är ett märkligt förhållande att intresset är så oerhört litet. Vi vet också att kommunerna och länsstyrelserna i berörda regioner – bl. a. Gävle kommun, Uppsala län och industrierna i Norduppland – är mycket intresserade av ett sådant här projekt. Man kan inte annat än beklaga att vi tidigare har låtit tågen gå förbi oss i sådana frågor som t. ex. när det gällt naturgasimport från Sovjetunionen, medan andra länder har "hoppat på". Sitter vi ännu en tid med armarna i kors är jag rädd att tåget tyvärr också den här gången går ifrån oss med allt vad det betyder av sämre energiunderlag, stora förluster i fråga om industriorder till svensk stålindustri osv.

Jag hoppas alltså att vi, när den undersökning som utlovats i utskottsmajoritetens förslag är färdig i slutet på 1983, skall få en positiv framtoning av naturgasimporten från Sovjetunionen och att vi kan få ett samarbete med Finland, för det vill Finland ha i den här frågan.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 6 och 7.

Anf. 166 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! I betänkande 52 från näringsutskottet tas blandade anslag inom vårt utskottsområde upp som regeringen föreslagit i tilläggsbudget III. Jag vill börja med att yrka bifall till näringsutskottets hemställan och avslag på samtliga åtta reservationer.

Det är smått och stort som blandas i de reservationer som är fogade till

utskottsbetänkandet. Till småtterierna vill jag tveklöst hänföra de två första reservationerna, som moderata samlingspartiet ställer sig bakom. I den första av dem går man till attack mot de ytterligare anslag som behövs för kommittéväsendet och som det inte var lätt att beräkna i samband med avlämnandet av budgetpropositionen. I den andra reservationen motsätter sig moderaterna aktieägartillskott till Sveriges Geologiska AB. Det tillskottet behövs för att till bolaget överföra de statligt ägda lokaler som bolaget håller till i. Det är ett engångsproblem som blir löst genom det här aktieägartillskottet. Detta tillskott är inte så konstigt som Nic Grönvall försöker utmåla det hela – att det skulle innebära ett frångående av de affärsmässiga principer som riksdagen långsiktigt har lagt fast för bolaget. Det är inte konstigare än om ett privat aktieägartillskott skulle ha skett till ett privat företag eller liknande. Vi kan alltså inte riktigt förstå varför man vill förstora ärendet så som man har gjort från moderaternas sida. Jag yrkar därför avslag på de moderata reservationerna.

Efter dessa två reservationer följer två andra reservationer som behandlar Vattenfalls köp av aktier i Bergslagens Gemensamma Kraftförvaltning AB. Det är en reservation från moderaterna och en från folkpartiet och centerpartiet gemensamt. Jag vill börja med att konstatera att det är tillfredsställande att de borgerliga partierna ändå inte har velat motsätta sig Vattenfalls köp. Men det är beklagligt att de inte vill bevilja det anslag som regeringen föreslår till förvärvet.

Från borgerligt håll har man i stället tänkt sig andra finansieringsformer. Sådana kan naturligtvis alltid diskuteras, men jag tycker inte att det finns någon större anledning att ändra på det förslag som kommit. Moderaterna vill att Vattenfall skall finansiera köpet genom att sälja andra tillgångar. Folkpartiet och centern vill att Vattenfall skall ta rörelsemedel för att betala förvärvet.

I olika konkreta situationer kan man naturligtvis överväga detta, men det ena finansieringsalternativet är i stort sett lika bra som det andra, och till syvende og sist inlevereras ändå rörelseöverskott och liknande till staten. Dessutom fastställer regering och riksdag investeringsbudgeten för Vattenfall, och där bestäms ramarna. På några års sikt kan det alltså komma på ett ut hur man i en konkret situation som den nuvarande har finansierat förvärvet. Vi har alltså från utskottsmajoritetens håll inga principiella invändningar mot att Vattenfall vid ett specifikt tillfälle av energipolitiska skäl gör sig av med några av sina tillgångar. Men vi tycker att det är olämpligt att man precis nu störtar sig ut och säljer, enbart för att klara det här aktieförvärvet. Inköp och försäljningar bör ses litet mera långsiktigt än vad som framgår av exempelvis den moderata reservationen.

Reservationerna 5 och 6 tar upp frågan om fortsatta lån till Sydgasprojektet för att hålla det hela gående till dess att regering och riksdag prövat projektets fortsatta öde. Det är dels en moderatreservation, som är kritisk till Sydgasprojektet, dels en center-vpk-reservation, där reservanterna mer eller mindre reservationslöst uttalar sig för Sydgasprojektet.

Utskottsmajoriteten har intagit något av en mellanställning. Vi säger att

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

det är helt klart att Sydgasprojektet som det nu är inte är ett lämpligt avvägt projekt med hänsyn till de avtal som föreligger. De avtalen slöts under regeringen Fälldin, och det har visat sig att de, om de fullföljs, kan bli mycket dyrbara för svenska staten. Det är helt enkelt så att förluster i miljardklassen hotar vid horisonten. Självfallet är detta oroande; därför är regeringen nu sysselsatt med diskussion med de olika intressenterna om revideringar av detta avtal. Förhoppningen är att man så mycket som möjligt skall kunna begränsa de förluster som kan komma att uppstå. Det är ingalunda självklart – om man inte uppnår ett avtal som är rimligt – att Sydgasavtalet över huvud taget kommer att bestå. Det krävs ett givande och tagande från olika håll för att det hela skall gå i lås.

Utskottet har sett mycket allvarligt på den här frågan. Stora pengar är involverade, och vi har ägnat en hel del tid åt ärendet. Vi avvaktar nu med intresse vad regeringen kommer att redovisa på den här punkten. Vi hoppas självfallet att man skall kunna komma fram till ett avtal, men samtidigt säger vi i utskottsmajoriteten i betänkandet att Sydgasprojektet självfallet aldrig kan vara ett självändamål; det finns gränser för vad staten kan ta på sig. För att understryka allvaret i utskottets bedömning vill jag citera några rader ur utskottets betänkande. Vi säger på s. 11:

”Vid ett ställningstagande till frågan om Sydgasprojektet skall genomföras eller inte måste det enligt utskottets uppfattning vara en viktig utgångspunkt att de totala kostnaderna för staten skall begränsas så mycket som möjligt. Vid en beräkning av dessa kostnader bör även beaktas samtliga de kostnader som kan härledas till projektet i form av eventuella statliga incitament till en gasintroduktion, såsom subventioner till investeringar eller skattemässiga fördelar för gas. Givetvis skall också eventuella kostnader för nedläggning av projektet ingå i den analys som måste göras vid ett ställningstagande i frågan.

Utskottet konstaterar i sammanhanget också att ifrågavarande projekt inte har en så väsentlig betydelse för flexibiliteten i det svenska energisystemet att några betydande extrakostnader för staten av detta skäl är motiverade.”

Det är alltså helt klart att en gasintroduktion söderifrån – med den mera begränsade omfattning som man därvid har att förutse – inte kommer att ha den betydelse från energipolitisk synpunkt som vi tidigare trodde, och det måste också tas med i bilden.

Vi säger detta för att markera hur utskottet preliminärt ser på Sydgasprojektet. I övrigt avvaktar vi regeringens fortsatta redovisning på den här punkten.

Slutligen, herr talman, vill jag ta upp reservation 8, som gäller fortsatta statliga anslag till stirlingmotorprojektet. Vi vill till viss del instämma i den moderata reservationen, dvs. i att man inte i all evighet kan pytsa in statliga bidrag till detta projekt. Vi anser oss i denna omgång kunna ställa oss bakom regeringsförslaget om sådant bidrag, men vi räknar med att man nu ganska snart måste komma fram till en kommersiellt grundad fortsatt finansiering av projektet.

Detta statliga bidragsprojekt får inte bli något perpetuum mobile. Det har varit en lång följetong, och det är frågan om ett stort projekt, men det är näringsutskottets förhoppning att de ospecificerade statliga bidragen nu skall komma till ett slut och att man efter det nu aktuella bidraget skall kunna gå vidare med en finansiering på kommersiell basis.

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på de inlägg som redovisats från denna talarstol. De har väl delvis besvarats genom det som jag i allmänna ordalag fört fram som motivering för avstyrkandena av reservationerna. Jag nöjer mig därför med att avslutningsvis ännu en gång yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande 52.

Anf. 167 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Det är betänkligt att talesmannen för näringsutskottets majoritet föraktfullt viftar bort yrkanden om anslag på i det ena fallet 29 miljoner och i det andra fallet 337 miljoner såsom småtterier. I en tid då alla ansträngningar här i riksdagen borde förenas i kampen mot ett växande budgetunderskott är det oroande att man fäller sådana kommentarer. Det är betänkligt också från den synpunkten att det som Lennart Pettersson kallar för småtterier naturligtvis är en mycket betydande del av den affärsmässiga kalkyl på vilken SGAB skall bygga sin verksamhet.

Om man på det här viset viftar bort 29 miljoner som småtterier, tar man också bort underlaget för en korrekt kalkylering av de varor och tjänster som SGAB skall tillhandahålla på marknaden. Jag menar att det är mycket betänkligt att på det sättet handskas både med riksdagens beslut om affärsmässighet och med statens finanser.

Jag vill tacka Lennart Pettersson för det utomordentliga stöd han gav för en moderat ståndpunkt i Sydgasprojektsfrågan. Man kan väl egentligen bara beklaga att han inte fullföljer de slutsatser han inleder med när han refererar utskottsmajoritetens ståndpunktstagande. Det finns inte i skrivningen och fanns, såvitt jag kan erinra mig, inte heller i utskottsbehandlingen någon ordentlig och hållfast redovisning av varför de 74 miljonerna nu skall spenderas. Man har naturligtvis, Lennart Pettersson, också möjligheten att försöka hejda projektet och ta på sig de kostnader som detta kanske för med sig. Då ansluter man till den ståndpunkt som moderaterna intagit i sin reservation, nämligen att projektet, såsom Lennart Pettersson här anförde, varken kan eller får fortsätta att genomföras, om det inte kan ske på sådant sätt som framgår av utskottsmajoritetens skrivning, som citerades av Lennart Pettersson.

Jag tycker alltså att en mera intelligent och logisk slutsats av majoritetens ståndpunkt hade varit att ni anslutit er till moderaternas reservation. Jag önskar er välkomna till den ståndpunkten.

Anf. 168 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Lennart Pettersson inleder sitt resonemang om Vattenfalls aktieförvärv med att konstatera att det kommit ett förslag, och det var regeringsförslaget som han då åsyftade. Det har dock kommit två förslag, och

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

det har också i Vattenfalls förslag redovisats att aktieförvärvet skulle bekostas med rörelsemedel.

Jag vill också ta upp ett litet nyansfel i Lennart Petterssons framställning. Det är inte så att överskottsmedel som Vattenfall får utan vidare inlevereras till staten. Vattenfall inlevererar en ränta på det statskapital som verket disponerar.

En annan sak som händer om förvärvet förs som en investering är att man skapar möjligheter till avskrivning på återanskaffningsvärdet, som så småningom gör att ganska mycket pengar samlas i Vattenfalls kassakista genom det system som här tillämpas. Det är faktiskt en rätt stor skillnad mellan de två hanteringssätten. Om ett sådant här ur samhällssynpunkt meningslöst aktieförvärv skall genomföras, så skall detta i så fall ske med företagets interna medel. Vår åsikt här grundar sig på att vi bedömer det förfarandet vara en på sikt större uppostring för Vattenfall, som därmed blir utsatt för en något litet hårdare prövning.

Sedan vill jag tillägga att med socialdemokraternas sätt att se det är en ökning av budgetunderskottet med 337,4 miljoner tydligen ett plus, jämfört med nästkommande års budgetunderskott.

Jag noterar med tillfredsställelse att socialdemokraterna inte har några principiella invändningar mot att Vattenfall försäljer vattenkraft. Jag tycker att regeringen skall försöka göra allvar av de tankarna och se till att detta blir någonting som händer i praktiken.

Lennart Pettersson sade beträffande Sydgasprojektet att detta skulle kunna innebära förluster i miljardklassen. Låt mig då påminna om vad en regeringsföreträdare sade vid vår hearing i näringsutskottet, nämligen att dessa förluster i första hand bestäms av hur energin placeras i energisystemet. Det uttalandet var i viss mån bakgrunden till att jag ville poängtera de framtidsvärden som finns i gasen. De som vill beakta dem får möjlighet att aktivt verka för att gasen får en sådan placering och en sådan leveransomfattning att gasintroduktionen faktiskt blir en ganska bärande investering. Självfallet är inte introduktion av gas något som skall göras som ett självändamål, men den diversifiering av vårt energisystem som den innebär kommer att få ett framtidsvärde som ingen bör försumma att beakta.

Anf. 169 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att ändå beteckna det som moderaterna har reserverat sig emot, bl. a. aktieägartillskottet till Sveriges Geologiska AB, som småtterier. Det handlar om ett engångsbelopp som behövs för att klara en specifik finansieringsfråga. Den kan bolaget inte rimligen klara på den korta period som står till förfogande, utan man måste tänka sig det här tillskottet. Det behöver inte nödvändigtvis påverka företagets kalkyler. Riksdagens krav på affärsmässighet står ju fast. Jag är säker på att regeringen kan hålla i minnet vilka tillskott bolaget härutöver har fått. Affärsmässighet innebär ju även att det som tillskjutits i form av eget kapital också skall förräntas. Det här är närmast en finansieringsfråga, och inte någonting som har att göra med lönsamhetskalkyler. Jag tycker det finns

anledning att påpeka att det är viktigt att Nic Grönvall skiljer mellan finansieringskalkyler och kostnads- och intäktskalkyler.

Nic Grönvall påstår att socialdemokraternas ställningstagande när det gäller behovet av ett reviderat Sydgasavtal och en minskning av de stora kostnader som man kan se som ett akut problem innebär att vi har närmat oss den moderata ståndpunkten. Så är inte fallet. Moderaterna satt ju i regeringen vid det tillfälle då detta sällsynt ogynnsamma avtal slöts. Om man skall tala om reträtt på senare tid på något håll, så är det moderaterna som retirerat från ett avslag på dessa 74 miljoner och godtar nu att man under vissa villkor betalar ut 74 miljoner. Där har vi alltså den verkliga reträtten, så Nic Grönvall bör inte försöka blanda bort korten på den här punkten.

Ivar Franzén, centerpartiets företrädare i den här frågan, säger att Sydgasprojektet ingalunda innebär risker för miljardförluster. Som det nu är, är det tyvärr så. Vi blev i utskottet upplysta om att det kan bli fråga om förluster på mellan 500 och 2 000 miljoner. Det kan naturligtvis inte accepteras att man i en tid då budgetunderskotten är så stora som de är gör ytterligare påspädningar. Ivar Franzén talade nyss om behovet av att bekämpa de stora budgetunderskotten. Det måste naturligtvis gälla alla de projekt som riksdagen har att ta ställning till i dagens situation.

Sydgasprojektet har inte längre så stor energipolitisk betydelse att vi kan riskera att förlora dessa väldiga belopp. Men min förhoppning är trots allt att regeringen skall kunna förhandla fram ett avtal som är acceptabelt både för staten och för de inblandade kommunerna.

Med detta ber jag att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 170 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Helt kort: Tillskottet till SGAB sker till en valuta av en krona, vilket naturligtvis betyder att det i SGAB:s finansieringskalkyler redovisas till värdet av en krona. Det kan och kommer med säkerhet att utnyttjas som underlag för en speciell kalkylering av de varor och tjänster som SGAB tillhandahåller.

När det gäller Sydgasavtalet, Lennart Pettersson, bryr jag mig inte om att värdera vem som slår till reträtt. Vad vi moderater sätter främst är att inte dra på skattebetalarna stora bördor för projektets genomförande. Det vill av det sagda förefalla som om detta även är riksdagens socialdemokraters strävan. När det nu är så, kan detta uppfattas vara ett mycket viktigt besked till regeringen.

Anf. 171 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Lennart Pettersson säger att avtalet med Danmark om gasintroduktion är ett sällsynt ogynnsamt avtal. Låt oss ändå konstatera att när avtalet ingicks bedömde då tillgänglig expertis att det skulle innebära, även om inte omedelbart så över en viss tidsperiod, en klart lönsam gasintroduktion. Jag tycker att detta bevisar att förutsättningarna kan förändras ganska snabbt. En av de viktigaste orsakerna till förändringen är

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

Onsdagen den
1 juni 1983

*Aktieägartillskott
till Sveriges Geo-
logiska AB, m. m.*

att förbrukningen inte blir så stor som man räknat med. Jag refererade tidigare till en regeringsföreträdare som menade att om gasen bara fick den rätta platsen i energisystemet, skulle förlustriskerna i stort sett garderas. Det var det jag refererade till, Lennart Pettersson. Jag gjorde inte några personliga uttalanden om hur stora eller hur små riskerna skulle vara utan hänvisade till den regering som representerar ert parti.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1 (kommittéer m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 75 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl.

Punkt 4 (aktieägartillskott till Sveriges Geologiska AB)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 2 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls med acklamation.

Punkt 5

Mom. 2 (förvärv av aktier i Bergslagens Gemensamma Kraftförvaltning AB)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. med 76 röster mot 65 för reservation 4 av Christer Eirefelt m. fl. 167 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Punkt 6

Mom. 1 (lån till Sydgasprojektet m. m.)

Hemställan

Utskottets hemställan, som ställdes mot hemställan i reservation 5 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 242 röster mot 49 för godkännande av den i reservation 6 av Jörn Svensson m. fl. anförda motiveringen. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (naturgasimport från Sovjetunionen)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 18 för reservation 7 av Jörn Svensson.

Punkt 8

Mom. 2 (finansiering av stirlingsmotorutveckling)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 8 av Erik Hovhammar m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölles.

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

15 § Telesatellitprojektet Tele-X, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1982/83:53 om telesatellitprojektet Tele-X, m. m. (prop. 1982/83:168).

Telesatellitprojektet Tele-X, m. m.

Anf. 172 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 53 redovisas utskottets ställningstagande till regeringspropositionen nr 168 om telesatellitprojektet Tele-X. I propositionen anmäls att förhandlingar mellan Sverige och Norge har lett fram till att förslag till avtal om samarbete på telesatellitområdet har utarbetats. Som ett första steg i detta samarbete skall Tele-X-projektet genomföras. Riksdagen föreslås nu godkänna detta avtal. Därigenom ikläder sig staten ekonomiska förpliktelser. Kostnaden för att genomföra Tele-X-projektet beräknas till 1 250 milj. kr. i prisnivån januari 1982. Avsikten är att Sverige skall svara för 85 % av finansieringen, medan Norges finansieringsandel uppgår till 15 %.

Det är tillfredsställande att detta avtal om samarbete på telesatellitområdet inom den nordiska gemenskapen kommer till stånd. Det innebär bl. a. att ett utbyte av nordiska TV-program kan ske, om än till en i början begränsad omfattning. Samtidigt initieras ett viktigt forsknings- och utvecklingsarbete inom elektronikområdet, vilket på sikt kan ge betydelsefulla industripolitiska fördelar.

Den rollfördelning mellan stat och näringsliv som vi moderater eftersträvar på näringspolitikens område innebär att statens uppgift skall vara att främja tillväxt och sysselsättning generellt, men inte att styra utvecklingen inom och mellan olika branscher. Staten bör – som vi framhåller i vår motion nr 2408 – inte driva företag annat än i rena undantagsfall. Erfarenheten av verksamheten inom t. ex. Statsföretagsgruppen visar svårigheterna för statliga företag att nå den effektivitet och affärsmässighet som präglar enskilt ägda företag. Erfarenheterna visar också att statligt ägande av företag inte bidrar till den internationella förnyelse som Sverige så väl behöver.

Valfrihet, mångfald och yttrandefrihet skall vara de grundläggande förutsättningarna för samhällets mediepolitik. Monopol på massmedieområdet när det gäller såväl traditionella som nya medier skall avskaffas. Staten skall ange de yttre ramarna, men icke svara för detaljstyrning inom dessa. Statens uppgift är således att stimulera till valfrihet och yttrandefrihet samt till kvalitet i utbudet.

Mot denna bakgrund är det angeläget att åstadkomma en affärsmässig finansiering av det nu aktuella telesatellitprojektet. Det är naturligt att staten till viss del kan stödja projekt på experimentstadiet, bl. a. för att underlätta att dessa leder fram till en kommersiell verksamhet. Men detta synsätt skall inte utesluta att näringslivet ändå i ett sådant skede helt eller delvis svarar

för finansieringen. Vi godtar emellertid den uppläggning som redovisas i propositionen, dels med hänsyn till att projektet på nuvarande stadium är av experimentkaraktär, dels med hänsyn till att staten medverkat till att det aktuella avtalet har kunnat komma till stånd.

Vi utgår emellertid från att projektet skall initiera en framtida kommersiell verksamhet.

Utskottets ledamöter från moderata samlingspartiet och folkpartiet delar, som framgår av reservationen nr 2 i betänkandet, motionärernas uppfattning att statens finansiella ansvar bör avvecklas i takt med att satelliterna initierar kommersiell verksamhet. Enligt vår mening måste regeringen noga följa utvecklingen på området och ta erforderliga initiativ i detta syfte. Vi föreslår därför i reservationen att riksdagen skall besluta att göra ett uttalande av denna innebörd.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 2 och i övrigt till utskottets hemställan i den version av betänkandet som senast blivit utdelad.

Anf. 173 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Vi har riktat stark kritik mot Tele-X i den version som projektet har presenterats i i näringsutskottets betänkande nr 53, och detta av en rad skäl.

Vi har för det första sagt att Tele-X kostar pengar, vilket också framhölls från moderat håll – 1 250 milj. kr. Av denna summa skall Sverige svara för 85 %. Sverige har helt enkelt ingått ett uselt avtal, och det erkänner också utskottet delvis i sitt betänkande.

För det andra har vi sagt att projektet inte leder till den stimulans för svenskt näringsliv som anges i det ursprungliga förslaget. Det är ju ett faktum. Ny teknik har visat att huvuddelen – precis som beträffande JAS-projektet och en mängd andra sådana här projekt – kommer att förläggas utomlands. I det sammanhanget kan man påpeka att t. o. m. styrelsen för teknisk utveckling anser att Sverige i detta fall ligger tio år efter sin tid. Varför inte satsa på framtidsprojekt i stället för att försöka haka på där andra redan ligger före.

För det tredje innebär inte Tele-X ett samnordiskt samarbete. Detta var ju ett av skälen för Tele-X-projektet. Nu gäller det Sverige och Norge. Finland kan kanske tänka sig komma med. Danmark har hoppat av, och det är alltså Sverige som får bekosta projektet. Samnordiskt samarbete, som det skrivs om i propositionen, är det alltså över huvud taget inte tal om.

För det fjärde får Tele-X allvarliga kulturpolitiska konsekvenser. Det här är ett betänkande från näringsutskottet. Skälet till att kulturutskottet över huvud taget har fått yttra sig i detta sammanhang är ju vpk:s motion. Enligt vår åsikt är inte Tele-X den modell som man bör välja för ett kulturpolitiskt samarbete i Norden. Tele-X skall ses i ett större sammanhang. Vi har pekat på kabel-TV-utbyggnaden, som kommer att bli rätt dyrbar. Och vi har också framhållit en rad andra skäl, eftersom vi anser att Tele-X rent kulturpolitiskt inte är den modell som man bör välja. Nu tar näringsutskottet upp frågan,

och även moderaten talar om valfrihet, mångfald, kvalitet. Det är precis det som jag tror att såväl socialdemokraterna som kommunisterna står för, ja hela arbetarrörelsen, men inte i samma mening som moderaterna.

Trots att det egentligen är litet knepigt att så här dags på natten diskutera ett projekt på 1 250 milj. kr., vill jag inte ta kammarens tid i anspråk längre, utan yrkar bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 174 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! I proposition 1982/83:168 föreslår industriministern att riksdagen skall godkänna de i propositionen nämnda avtalen, samt anvisa 574,2 milj. kr. för Tele-X-projektet under budgetåret 1983/84.

Under våren 1982 godkände riksdagen genom proposition 1981/82:175 Tele-X-projektets principiella inriktning och riktlinjer för det fortsatta förhandlingsarbetet under 1982. Näringsutskottet hade i betänkande 1981/82:48 inget att invända mot projektet. Det fanns heller inga motioner med anledning av propositionen. Utskottet godkände vad som i propositionen anförts om Tele-X-projektets principiella inriktning och om riktlinjer för det fortsatta projekterings- och förhandlingsarbetet under 1982 rörande Tele-X.

Herr talman! Jag har velat ge denna bakgrundsbeskrivning, när vi nu i dag i proposition 1982/83:168 skall ta ställning till det uppdrag som gavs redan förra året. Stor enighet råder kring Tele-X-projektet. Utskottet har påpekat att telekommunikationsområdet kan väntas bli det dominerande området för rymdteknik under hela 1980-talet. Direkt-TV, vidcotjänster, datateknik och förbindelser med mobila stationer utgör fler exempel på en framväxande teknik.

Vidare anser utskottet det angeläget att svensk industri tar aktiv del i den teknikuppbbyggnad som projektet kommer att innebära. Den stora marknaden för projektet är olika former av terminalutrustning. Även TV-sidan är viktig i vad det gäller satellitmottagare.

Tele-X skall ses som en spjutspetsatsning för avancerad datakommunikation. Den har stor betydelse för den framtida konkurrenskraften hos svenska företag. Tele-X-projektet har en oerhörd betydelse för framtidens exportsatsningar. Exportsatsningar kan komma att ske för satelliter, jordstationer, terminaler och kommunikationsnät på marken.

Rymdtekniken har också en växande allmänpolitisk betydelse inom områden som berör vitala nationella intressen. Det gäller t. ex. internationella och nationella telekommunikationer inkl. rundradio och datatrafik, kartläggning av naturresurser och miljöövervakning. Inflytande och valmöjligheter måste säkerställas vad beträffar rymdtekniska tillämpningar för nationella syften. Det är också viktigt att rymdteknisk kompetens upprätthålls inom landet.

Moderaterna har i motion 2408 ansett att Tele-X-projektet som framtida satellitprojekt skall finansieras på ett affärsmässigt sätt. Majoriteten i utskottet anser att det begärda uttalandet om finansieringen i dag saknar motiv. Statens insatser har varit avgörande för att överenskommelsen med

Nr 162

Ondsdagen den
1 juni 1983

*Telesatellitprojek-
tet Tele-X, m. m.*

Onsdagen den
1 juni 1983

*Telesatellitprojek-
tet Tele-X, m. m.*

Norge har kommit tillstånd.

Vpk har i motion 2409 yrkat avslag på propositionen. I motion 2409 anfördes att regeringen skall ta upp diskussioner med de övriga nordiska länderna i syfte att få till stånd en ny Tele-X-överenskommelse insatt i ett vidare samhällspolitiskt sammanhang.

Kulturutskottet har yttrat sig till näringsutskottet med anledning av propositionen. Kulturutskottet påpekar de olika studier och utredningar som arbetat med massmedicområdet. Mot bakgrund av att Tele-X-projektet i dag utgörs av industripolitiska mål, avstyrks motionen. Under allmänna motions-tiden lämnades två motioner, en från folkpartiet och en från vpk. I och med propositionens förslag är de båda motionerna i dag inte aktuella. Mot den bakgrunden avstyrks motionerna 1036 och 2187.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande och avslag på reservationerna.

Anf. 175 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Det beslut som riksdagen nu på nytt går att fatta om TV-satellitprojektet Tele-X är ett stort och viktigt industripolitiskt beslut. Det är ett beslut som för långt, med hänsyn till informationens teknologiskt centrala roll i samhällets utveckling.

Tele-X blir med det här beslutet det första stora främåtriktade nordiska industriprojektet. När det gäller stora och främåtsyftande projekt har föret i den nordiska portgången varit trögt. Anledningen är att de affärsmässiga förutsättningarna ofta har saknats. Även ur denna synpunkt vågar jag påstå att Tele-X är ett lovande och intressant framtidsprojekt. Informationsteknologin kommer nämligen att revolutionera mycket i vår vardag, och det är därför angeläget för små länder som Sverige, Norge och Finland att ha inflytande och kompetens på grundläggande teknikområden. Vi behöver en nordisk kompetens så långt det över huvud taget är möjligt, inte bara för att klara de industripolitiska visionerna, utan också för att ha möjlighet att bedöma och ta ställning till den nya teknologins betydelse på andra samhällsområden, eller snart sagt alla samhällsområden. Självfallet finns det större möjligheter för de nordiska länderna att bygga upp denna kompetens och göra denna satsning i framtidens teknologi i samverkan än var för sig. Nordisk samverkan garanterar ett större mått av integritet än om länderna var för sig skulle vara hänvisade till samarbete med andra utomnordiska partner.

Det finns all anledning att i det här sammanhanget hänvisa till kulturutskottets yttrande, där utskottet betonar det utomordentligt angelägna i att de kulturpolitiska konsekvenserna vägs in i det fortsatta utvecklingsarbetet. Det finns också skäl att säga att utan det tekniska utvecklingsarbete som nu inletts finnes det heller inga realistiska möjligheter att tillvarata speciella nordiska kulturpolitiska intressen i utvecklingen av den nya tekniken. Även ur kulturpolitisk synpunkt vågar jag alltså påstå att Tele-X är ett lovande framtidsprojekt.

Det finns vid det här tillfället inte någon anledning att närmare beröra

förhandlingsresultatet. Det skulle möjligen vara för att uttrycka en viss förvåning över att den norska andelen inte blev större än som redovisats i regeringens förslag. Med hänsyn till den industripolitiska nyttan för Norge hade en större norsk andel i och för sig varit motiverad. Det finns också anledning att hoppas att man relativt snabbt kan komma till en uppgörelse om finsk medverkan.

Till sist, herr talman! Detta aktualiserar på nytt frågan om det nordiska samarbetet. Mig förefaller behandlingen av Tele-X-projektet bekräfta och ytterligare motivera det förslag som Ulf Sundqvist framförde vid nordiska rådet i Oslo i februari, nämligen att tiden nu är inne att lyfta ut de långsiktiga samarbetsfrågorna och diskussionen om Nordens ställning i ett större sammanhang, från de befintliga beslutsinstanserna till en särskild analys i vad Ulf Sundqvist kallade en nordisk Brandtkommission.

Jag ber att få yrka bifall till näringsutskottets majoritets förslag.

Anf. 176 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det finns mycket att säga om detta projekt på 1.250 miljarder. Det kallas för ett samnordiskt projekt. Vilka länder deltar i det? Sverige och Norge. Sverige står för 85 % och Norge för 15 % av kostnaderna. Det är, som jag sade tidigare, ett uselt avtal. Och så kallar man det för samnordiskt! Var har vi Finland? Var har vi Danmark? Det är att trola bort korten att påstå att det skulle vara ett samnordiskt projekt. Det är inte ens ett svenskt projekt. Huvuddelen av arbetstillfällena kommer att läggas utomlands.

Sedan säger man att det är en spjutspetssatsning. Vad då? Den här tekniken är känd sedan länge. Vi ligger tio år tillbaka i tiden. Vi skaffar oss ingen ny information. Det har också erkänts av socialdemokratiska industriministrar. Vi borde i stället se framåt. Vi borde titta på vad som kommer att hända om tio år, annars sker det som har skett tidigare med svensk teknik, att vi hamnar bakom alla andra, inte minst Japan.

Vi bör också tänka på de kulturpolitiska konsekvenser som Tele-X-projektet kan få. Kulturutskottet tycker jag har gjort en ganska genomträngande analys. Det är bra att vi äntligen från kulturpolitiskt håll får yttra oss över denna typ av frågor. Också kulturpolitiskt är det synnerligen tveksamt om Tele-X med två direktsändande kanaler är det som bäst främjar kulturen i Norden. Jag ifrågasätter det, herr talman.

Anf. 177 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! I betänkandet från utskottet betonar majoriteten att detta är en industripolitisk satsning. Som fackutskott har vi inte kunnat göra några kulturpolitiska värderingar utan det har kulturutskottet gjort. Kulturutskottet har uträttat ett fint arbete och har pekat på olika farhågor som kan hysas i sammanhanget. Projektet är emellertid främst industripolitiskt. Även på det rymdtekniska området är det oerhört intressant för Sverige att vara med. Som nation har vi också ett intresse av att delta i produktionen på detta område.

Nr 162

**Onsdagen den
1 juni 1983**

*Telesatellitprojek-
tet Tele-X, m. m.*

Det är riktigt att vissa delar av satelliten kommer att tillverkas utomlands, men vi får ändå exportsatsningar på de områden där tillverkning sker i Sverige. Utskottsmajoriteten pekar också på att detta måste vi på olika sätt ta till vara.

Anf. 178 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga diskussionen. Jag håller med om att vi skall hänga med i utvecklingen på det industripolitiska området, men jag ifrågasätter om detta är det bästa sättet att göra det. Tvärtom tror jag att vi genom att satsa på detta projekt kommer att halka efter ytterligare i utvecklingen.

Från vpk:s sida har vi i många år sagt att samhällets beredskap inför den nya informations- och kommunikationsteknologin är väldigt låg. Vi har påpekat att den kommer att få stora och allvarliga konsekvenser inte minst för arbetarklassen. Det har man emellertid tagit fasta på först i år och då tillsatt massmedieutredningen. Men tyvärr tvingas jag konstatera att den inte har fått yttra sig om det här projektet. Utredningen har knappt kommit i gång, och här startar man nu ett miljardprojekt utan att ta hänsyn till de konsekvenser det kan få ur sociala och klassmässiga synpunkter.

Anf. 179 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara understryka vad jag sade i mitt huvudanförande, att så sent som förra året fanns ingen avvikande mening och inga farhågor av den art som Eva Hjelmström nu drar upp. Det var då ett enigt utskott som tog ställning till den framtidsinriktning som vi i dag har att fatta beslut om.

Anf. 180 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jag är medveten om att vi från vpk:s sida ursprungligen accepterade Tele-X, men vi blir litet upprörda när man i budgetpropositionen motiverar projektet på tio rader. Vi förbehöll oss redan då att få studera projektet från både kulturpolitiska och näringspolitiska utgångspunkter.

På tio rader motiverar man ett projekt för 1,2 miljarder. Jag tycker att det är ynkligt av den socialdemokratiska regeringen, och jag tycker fortfarande att den proposition vi har fått inte är tillräckligt genomlysande för att motivera de pengar som skall satsas.

Anf. 181 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara tillägga till debatten att självfallet har Tele-X-satelliten kulturpolitiska aspekter. Det har belysts av flera talare.

Kulturutskottet har yttrat sig i ärendet, och jag vill till den tidigare debatten säga att visst genomförs projektet som ett internordiskt samarbete. Det pågår nu en studiefas som Nordiska ministerrådet har beslutat om, där man har delat upp arbetet i tre beredningsgrupper.

Programfrågor behandlas av en arbetsgrupp, tekniska och ekonomiska frågor behandlas i en annan och juridiska frågor, närmast ur upphovsrättsliga aspekter, i den tredje arbetsgruppen. Man beräknar att studiefasen skall vara

avslutad i april 1984, och därmed skall vi kunna få underlag för en bättre kulturpolitisk belysning av den här teknikens konsekvenser.

Jag tycker att det är viktigt att betona att ur kulturpolitisk synpunkt kan man inte bara sätta sig på hasorna, utan man måste se efter hur verkligheten ser ut. Vi har redan i dag tekniken över oss på olika sätt, både kabel-TV och satellit-TV. Vi måste utnyttja de resurserna på ett bra sätt.

Därför har regeringen skärpt direktiven till de utredningar som pågår och inriktat dem på att de skall lägga fram konkreta förslag för att vi skall kunna möta utvecklingen på ett i kulturpolitiskt avseende så bra sätt som möjligt. Jag anser att regeringen har visat handlingskraft och angett en viljeinriktning. Den har vägt samman en näringspolitiskt progressiv syn med ett kulturpolitiskt ansvar, något som jag tycker att vi borde kunna ha förtroende för och kunna följa.

Ur kulturpolitisk synpunkt är det naturligtvis viktigt att vi deltar i debatten och att debatten förs i samråd mellan de olika utskotten här i riksdagen och andra instanser i samhället som på olika sätt kan vara berörda av utvecklingen.

Anf. 182 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Vi har tekniken över oss – men vem skall styra tekniken. Ing-Marie Hansson? Är det så att säga vi som skall styra tekniken? Är det arbetarrörelsen som skall styra tekniken? Vad är detta för passivitet, om jag får fråga?

Här accepterar man att allt multinationellt bara väller över oss. Tyvärr, säger man, får vi acceptera det här, för vi har tekniken över oss.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (en nordisk telekommunikationssatellit)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 16 för reservation 1 av Jörn Svensson.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (finansiering av satellitprojekt)

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 91 för reservation 2 av Erik Hovhammar m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

16 § Klinisk läkemedelsprövning

Föredrogs socialutskottets betänkande 1982/83:35 om klinisk läkemedelsprövning (prop. 1982/83:122).

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Klinisk läke-
medelsprövning*

Anf. 183 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! I anslutning till proposition 122 har vpk väckt en motion, nr 2242, och i den har vi bl. a. tagit upp följande ändringar av regeringens förslag.

I proposition 1982/83:122 föreslås att bestämmelserna om kliniska läkemedelsprövningar tas in i läkemedelsförordningen. Genom detta skärps kraven på prövningarna. Det föreslås också att samtliga kliniska läkemedelsprövningar skall genomgå etisk granskning. Detta förslag är ett steg på vägen mot att få bättre kontroll över läkemedel och läkemedelsindustrin, men det är inte alls tillräckligt långtgående. Vpk har tidigare många gånger krävt ett förstatligande av hela läkemedelsindustrin. Detta krav blir allt nödvändigare att förverkliga.

Socialstyrelsen anser att nu gällande anmälningsförfarande för kliniska prövningar bör ersättas med ett ansökningsförfarande, dvs. ett förfarande där en prövning inte får påbörjas förrän socialstyrelsen har lämnat sitt tillstånd. Genom ett sådant ansökningsförfarande får socialstyrelsen befogenhet att avslå ansökningar som inte uppfyller kraven på dokumentation och försöksplanering och som inte heller är tillfredsställande motiverade. Regeringen anser att det räcker med nuvarande anmälningsförfarande.

Vpk delar socialstyrelsens bedömning i detta fall och föreslår att anmälningsförfarandet utbyts till ett ansökningsförfarande.

När det sedan gäller frågan om samtycke sägs det i propositionen att i kliniska prövningar, som inte har samband med sjukdomsbehandling, skall kravet på samtycke gälla utan undantag. Men när det gäller prövningar som görs i samband med sjukdomsbehandling finns det inte anledning, enligt propositionen, att lika strängt upprätthålla kravet på ett obligatoriskt medgivande från patienten. Enligt vpk:s synsätt är det utomordentligt viktigt att medgivande, samtycke, ges i samtliga fall. Medgivande skall vara obligatoriskt, menar vi. I fråga om medvetslös patient, barn och omyndigförklarad patient menar vpk att anhörigas eller förmyndares medgivande skall inhämtas.

Utskottet tycker att det räcker med ett anmälningsförfarande. Vpk vill ha en hårdare kontroll av läkemedelsprövningarna. Jag yrkar därför bifall till den vpk-reservation som är fogad till utskottsbetänkandet och där vi anger att vi inte vill ha ett anmälningsförfarande utan ett ansökningsförfarande.

När det sedan gäller frågan om samtycke är utskottets skrivning ganska bra. Utskottet framhåller mycket klart – jag citerar från s. 7–8 i betänkandet – att "det är synnerligen viktigt att man i alla situationer strävar efter att informera såväl den berörda patienten som – om patienten inte har förmåga att själv ta ställning till frågan – hans nära anhöriga om den tilltänkta behandlingen och efterhöra deras uppfattning. Även om det är praktiskt svårt att inhämta samtycket eller nå kontakt med de anhöriga bör försök här till göras om det inte framstår som helt meningslöst." Vidare säger man på s. 8 att "det är nödvändigt att försöka införskaffa samtycke i alla de fall detta är praktiskt och tidsmässigt möjligt. Detta är viktigt inte minst av hänsyn till allmänhetens förtroende för hälso- och sjukvården."

Vi har därför, herr talman, inte ansett det nödvändigt att följa upp motionen med en reservation i denna del.

Anf. 184 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar har en mycket allvarlig och tragisk bakgrund. Behovet av kliniska prövningar innan läkemedel godkänns blev nämligen uppenbart efter Neurosedynkatastrofen i början av 1960-talet. Då införde dåvarande medicinalstyrelsen bestämmelser om kliniska läkemedelsprövningar. Dessa bestämmelser har fyllt sitt syfte. Vi har sedan dess i stort sett varit förskonade från läkemedelsskador av större omfattning.

Men allting kan bli bättre. Det är därför bra att dessa bestämmelser nu skärps och förs in i läkemedelsförordningen. Det är angeläget att socialstyrelsen kan följa och påverka den kliniska prövningen. Det ökar säkerheten och underlättar den statliga granskning som föregår registrering av läkemedel.

Innan en klinisk läkemedelsprövning får ske måste den skriftligen anmälas till socialstyrelsen. Socialstyrelsen har då sex veckor på sig för att granska och ingripa om den tilltänkta prövningen visar sig illa underbyggd eller onödigt riskfylld. Socialstyrelsen kan också förbjuda en pågående prövning, om det skulle framkomma något som motiverar det.

Varje framställning om klinisk prövning måste vidare granskas av en forskningsetisk nämnd, som skall avge ett yttrande.

Socialstyrelsen har alltså de möjligheter som kan krävas för att ingripa om det skulle visa sig påkallat. Att därutöver kräva – så som sker i reservationen från vpk – ett formellt tillståndsbeslut är onödigt formalistiskt. Det skulle kunna betyda onödig byråkrati utan att någon ytterligare säkerhet vinnns.

Jag yrkar därför avslag på reservationen.

På övriga punkter är utskottet enigt. Jag vill emellertid understryka vikten av de mycket strikta bestämmelserna för patientens samtycke. Det är självfallet svårt för en patient att sätta sig in i syfte och mening med en prövning och bedöma skaderisker. Det är emellertid viktigt att patienten har det avgörande inflytandet över prövningen. Huvudregeln skall därför vara samtycke från patienten. Prövning på friska personer får aldrig ske utan samtycke. För barn krävs vårdnadshavarens samtycke, och för omyndigförklarade eller personer som vårdas utan samtycke enligt gällande lagar får prövning över huvud taget inte ske.

När det rör sig om sjuka personer kan det ibland vara praktiskt omöjligt att inhämta samtycke. Här kan kravet på samtycke ställas mot behovet att använda ett ännu icke registrerat läkemedel för att lindra ett sjukdomstillstånd som kräver snabb behandling. I ett sådant fall bör inget absolut hinder föreligga att utföra klinisk prövning. Men det får inte räcka med att det är svårt att inhämta samtycke eller kontakta anhöriga. Dessa undantag från skyldigheten att inhämta samtycke måste gälla enbart situationer då det ter sig meningslöst på grund av patientens sjukdomstillstånd.

I propositionen behandlas slutligen förhållandet mellan läkemedelspröva-

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Klinisk läke-
medelsprövning*

ren och huvudmannen. Det är en fråga som enligt föredragande statsrådet parterna får reglera själva. Utskottet instämmer i den bedömningen. När propositionen skrevs pågick emellertid överläggning mellan läkemedelsindustrins organisationer och Landstingsförbundet härom. Sedan dess har ramöverenskommelser träffats mellan Sveriges läkemedelsindustri och Landstingsförbundet, medan motsvarande överläggning med de utländska företagens organisationer inte ännu givit resultat.

Enligt vad utskottet inhämtat skall dessa överläggningar nu återupptagas. Utskottet anlägger inte några synpunkter på överenskommelsernas materiella innehåll, men anser att avtal bör komma till stånd för hela läkemedelsindustrin så att likvärdiga förhållanden gäller. Det är därför vår förhoppning att de återupptagna kontakterna mellan Landstingsförbundet och de utländska läkemedelsföretagens organisationer leder fram till en överenskommelse inom en snar framtid.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 35 och avslag på reservationen.

Anf. 185 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Ingemar Eliasson tyckte att vpk-kravet att ersätta anmälningsförfarandet med ett ansökningsförfarande var formalistiskt och onödigt. Men det är inte bara vpk som i detta sammanhang vill ersätta anmälan med ansökan – socialstyrelsen tycker också så; man vill ha en bättre kontroll över de kliniska läkemedelsprövningarna. Socialstyrelsen bedömer att man genom ett ansökningsförfarande får bättre kontroll över dessa angelägenheter. – Jag vill göra det förtydligandet för Ingemar Eliasson.

Anf. 186 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Också det socialstyrelsen föreslår kan ju vara formalistiskt! Det är den bedömning som regeringen och utskottsmajoriteten i det här fallet har gjort. Det är fullt betryggande att socialstyrelsen har möjlighet att gå in och granska, pröva och förbjuda en klinisk prövning, om det gäller någonting som visar sig vara dåligt underbyggt. Att invänta ett formellt beslut också i de fall man inte har någonting att invända ter sig onödigt formalistiskt – det kan man undvara.

Anf. 187 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig att på föga mer än en minut göra en kommentar till lagtexten på s. 11 i detta betänkande.

Man gör inte undersökningar *på* människor, möjligen *av* människor. Det riktigaste är att man undersöker människor, patienter eller försökspersoner, *med avseende på* ett eller annat, exempelvis blodtryck, synskärpa, läkemedelseffekter och biverkningar. Därför är den på s. 11 i betänkandet återgivna 14 a § språkligt otymplig. Kammaren kan inte nu ändra den, men jag ber att få skicka med protokollet ett förslag till bättre lydelse, till den verkan det hava kan:

"14 a §

*Med klinisk läkemedels-
prövning förstås i denna förord-
ningen undersökning av upptagning-
en, fördelningen, omvandlingen och
utsöndringen av ett läkemedel eller en
registrerad farmaceutisk specialitet,
som ges till patienter eller försöksper-
soner, samt av de effekter och even-
tuella biverkningar som därvid kan
iakttagas, omedelbart eller under för-
loppet av en undersökningsperiod."*

*Utbyggnad av
vissa medicinska
verksamhetsom-
råden*

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (anmälningsförfarandet)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 16 för reservationen av
Marie-Ann Johansson.

Mom. 2-5

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Utbyggnad av vissa medicinska verksamhetsområden

Föredrogs socialutskottets betänkande 1982/83:36 om utbyggnad av vissa
medicinska verksamhetsområden.

Anf. 188 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! I betänkandet nr 36 behandlas två motioner av vpk. Den ena
gäller barnhälsovården.

En utredning inom socialstyrelsen har 1979 presenterat ett förslag om
mödra- och barnhälsovårdens innehåll och organisation inför 1980-talet.
Utredningen föreslår att mödra- och barnhälsovården samt sjukvården för
blivande mödrar och barn integreras i primärvården. På sikt bör detta enligt
utredningen gälla också för skolhälsovården.

På så sätt kommer vårdcentralernas allmänläkare att överta barnhälsovår-
den. För att få tid hos en barnläkare kommer det att krävas remiss från
allmänläkaren. Förslaget innebär också att barnavårdscentralerna mer eller
mindre kommer att upphöra.

Bakom den föreslagna omorganisationen ligger den numera välbekanta

*Utbyggnad av
vissa medicinska
verksamhetsom-
råden*

familjeprincipen, som innebär att en och samma läkare eller sjuksköterska skall sköta en familj. Den håller på att leda till djupgående förändringar inom barnhälsovården. Inget har ännu kommit fram som talar för att dessa förändringar är till fördel för våra barns hälsovård.

Barnavårdscentralerna har hittills haft en unik ställning inom sjukvården. Verksamheten har en klart förebyggande inriktning. Enligt den nya hälso- och sjukvårdslagen skall även primärvården i övrigt ha en förebyggande målsättning. Men det är långt kvar innan primärvården får patienterna på ett så tidigt stadium att den kan "plocka upp" sina kommande patienter så som i dag sker vid barnavårdscentralerna.

Att barnhälsovården behövs och efterfrågas visar uppgiften om att barnavårdscentralerna tar emot 99,8 % av alla nyfödda. Det förhållandet att Sverige är ett av de länder som har den lägsta barnadödligheten kan till stor del tillskrivas den goda vården vid barnavårdscentralerna.

Om barnvården integreras i den allmänna primärvården, finns det en klar risk för att den förebyggande verksamheten kommer bort. Det föreligger också risk för kvalitetsförsämring, om primärvårdsansvaret för barnen förs över på allmänläkarna. Deras utbildning i barnmedicin är otillräcklig. Endast tre månader av deras fyraåriga utbildning omfattar barnmedicin. Barnläkarnas likaså fyraåriga utbildning omfattar tre års studier i barnmedicin. Visserligen ingår det i förslaget en utökning av allmänläkarnas utbildning i barnmedicin, men jämfört med specialistkompetensen är detta helt otillräckligt. Det är också viktigt att komma ihåg att en större ökning av utbildningen i ämnet barnmedicin skulle gå ut över någon annan del av allmänläkarnas utbildning.

Bakom förslaget att slopa den särskilda organisationen för barnhälsovården ligger givetvis tanken att man snabbt skall kunna tillgodose primärvårdens behov av allmänläkare. Primärvårdens behov av distriktsläkare måste tillgodoses, men det får inte ske på barnhälsovårdens bekostnad.

Utskottet delar inte vpk:s oro inför den framtida barnhälsovården. Den förändrade organisationen torde inte innebära en kvalitetsförsämring av vården, heter det på s. 21 i betänkandet. Det tror jag, och min oro för det delar jag med bl. a. många barnläkare.

Familjeprincipen är helt oprövad, och vetenskapliga data eller undersökningar som talar för att den innebär några fördelar för våra barn i barntäta områden finns inte redovisade. Varken de allmänläkare som förordar den eller socialstyrelsen har ännu kunnat peka på några vinster eller fördelar. Ändå går förändringarna mycket snabbt vidare. Ett barnhälsovårdssystem som det tagit decennier att bygga upp förändras på några få år, och ingen vet om det sker till det bättre. Det borde nu vara tid att åtminstone stanna vid de förändringar som redan hunnit göras och utvärdera dem. En utbyggnad av primärvården borde inte automatiskt behöva innebära förändringar i barnhälsovården.

Samma förändring kommer att drabba mödrahälsovården, med åtföljande kvalitetsförsämringar. Vad jag inte förstår är att man nu vill slå sönder en väl fungerande organisation. Utskottet hänvisar till att det tids nog kommer att

finnas de rätta läkarna inom både mödra- och barnhälsovården. Jag tycker inte att man kan låta sig nöja med detta.

Den andra motionen, 924, tar upp det alltför gamla kravet på rätt till smärtlindring vid förlossning och en bättre psykosocial mödrahälsovård. Det vore på tiden att kvinnors rätt till smärtlindring förverkligades nu efter 12 år, för så länge är det sedan riksdagen fattade sitt principbeslut i denna fråga. Knappt 20 % av kvinnorna får i dag effektiv smärtlindring, trots att över hälften skulle behöva få det.

Varför fullföljs inte riksdagens beslut? Vid en hearing som riksdagens socialutskott, med företrädare från socialstyrelsen, hade i denna fråga i januari förra året framkom att de personella resurserna nu fanns. Det råder alltså inte längre någon personalbrist, inte ens på anestesiläkare, inom förlossningsvården. Att smärtlindringen ändå är så dåligt utbyggd på många håll förklaras av att olika sjukhus har olika attityder till att ge smärtlindring. Det är alltså olika sjukhusledningar och olika chefsläkare vid vissa sjukhus som bromsar riksdagens beslut från 1971 om att tillförsäkra kvinnorna den hjälp de behöver i form av en effektiv smärtlindring.

Detta är ett orimligt förhållande och måste ändras.

Det finns, som jag tidigare sade, planer på att överföra barn- och mödrahälsovården till primärvården. Dessa planer måste stoppas. Mödrahälsovården är väl utbyggd i vårt land och når så gott som alla gravida kvinnor. Mödrahälsovårdens organisatoriska uppbyggnad och tillgången på specialistutbildad personal gör vården av gravida kvinnor och övervakningen av fostrets utveckling mycket bra. Det finns uppenbara risker för försämringar inom mödrahälsovården, om denna uppgår i primärvården. Mödra- och barnhälsovårdscentralerna skall enligt vpk:s mening även fortsättningsvis ha den särställning de har inom hälsovården.

Därmed inte sagt att mödrahälsovården inte kan bli bättre. Fortfarande är det mest somatisk vård som ges till kvinnorna, medan den psykosociala vården är knappt tilltagen. Varje mödravårdscentral bör ha tillgång till psykolog- och kuratorstjänster. Vid besöken på mödravårdscentralen måste god tid anslås för den psykologiska förberedelsen inför föräldraskapet och förlossningen.

I en nyligen publicerad forskningsrapport "Barnfamiljer i behov av stöd. Vad kan mödra- och barnhälsovården göra?" som gjorts av socialstyrelsen konstateras att behovet av psykosocialt stöd är stort bland blivande och nyblivna föräldrar. Därför bör man anlita mer psykologhjälp, heter det bl. a. Man menar i denna rapport att just personalen vid mödra- och barnhälsovården har störst möjlighet att upptäcka föräldrarnas behov av stöd. Man menar också att med ett utökat psykosocialt stöd ökas den förebyggande verksamheten.

Utskottet avstyrker vpk-motionerna, med motiveringar som kan sammanfattas så här: Det blir nog bra med de förändringar som är på gång. Någon anledning till oro finns inte. Man utgår från att det uppställda målet när det gäller smärtlindring snart skall uppnås. Det vore ju på tiden.

Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna i detta betänkande.

Onsdagen den
1 juni 1983

*Utbyggnad av
vissa medicinska
verksamhetsom-
råden*

Anf. 189 MARIA LAGERGREN (s):

Herr talman! Till socialutskottets betänkande 1982/83:36 om utbyggnad av vissa medicinska verksamhetsområden har vpk fogat fyra reservationer, vilka Inga Lantz redogjort för i sitt anförande.

Jag skall inskränka mig till att ta upp de frågor i betänkandet som reservanten berör, eftersom utskottet är enigt om skrivningen i övriga frågor.

Innehållet i såväl motionen om barna- och mödravård som motionen om psykosocialt stöd inom mödravården och rätten till smärtlindring vid förlossning har under en följd av år debatterats från denna talarstol.

I motionerna 735 och 924 av Inga Lantz m. fl. framförs kritik mot att den särskilda organisationen med mödra- och barnavårdscentraler avses upphöra och att hälsovården för mödrar och barn i stället blir integrerad i primärvården och således läggs under vårdcentralerna.

Som Inga Lantz utförligt redovisade från denna talarstol finns det risk för en kvalitetsförsämring, om primärvårdsansvaret förs över på läkare för allmänmedicin. Men i socialstyrelsens allmänna råd om hälsovård för mödrar och barn inom primärvården framhålls "att den intensifierade och riktade hälsoövervakningen, som skall bedrivas, förutsätter att antalet vidareutbildade läkare ökar såväl inom gynekologi och obstetrik som inom pediatrik inom primärvården".

Socialstyrelsen har beräknat att det i mitten av 1980-talet kommer att finnas 400–450 läkare med specialistkompetens i barnårens sjukdomar. Dessa läkare behövs inte för barnklinikernas slutna och öppna sjukvård och är sålunda disponibla för tjänstgöring i primärvården. 300–350 läkare med specialistkompetens i gynekologi och obstetrik torde vidare vara disponibla för tjänstgöring i primärvården.

Utskottet anser mot bakgrund av vad jag här har redogjort för att en integrering av hälsovården för mödrar och barn till primärvården inte kommer att innebära en kvalitetsförsämring i vården. Jag vågar tvärtom påstå att det rent av kan bli en förbättring. Vårdcentralerna har ju vid behov tillgång till de stora sjukhusens resurser.

I vpk-motion 924 om ökad satsning på psykosocialt stöd inom hälsovården för mödrar anför Inga Lantz att det är mest somatisk vård som kvinnorna ges inom mödrahälsovården, medan den psykosociala vården är knappt tilltagen.

Utskottet har så sent som i ett betänkande år 1982 framhållit angelägenheten av att en utökning av den psykosomatiska vården inom mödrahälsovården kommer till stånd så snabbt som möjligt. Även i detta betänkande understryks det behovet, varför jag anser att reservationen är en överloppsgärning.

Herr talman! Vad slutligen gäller vpk:s reservation om smärtlindring vid förlossning vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att krav därom har ställts från denna talarstol varje år sedan 1974.

Utskottet har i sitt betänkande redovisat vad som skett på detta område

sedan 1971, varför jag inte skall ta kammarens tid i anspråk och ännu en gång redogöra för det.

Det finns, Inga Lantz, inga motsättningar i utskottet när det gäller kvinnornas krav om smärtlindring vid förlossning. Utskottet förutsätter, utan att behöva göra en särskild beställning hos regeringen, att regeringen och socialstyrelsen uppmärksammat följer utvecklingen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och därmed avslag på de fyra vpk-reservationerna.

Anf. 190 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Mycket kort till Maria Lagergren: Jag tror att vi kan vara överens om att mödrahälsovården och barnhälsovården såsom de har varit uppbyggda organisatoriskt har fungerat väl och täckt behoven. Ingen har klagat på den organisationen. Tvärtom har den rönt en väldig uppskattning.

Vad jag inte förstår är varför man skall slå sönder en väl fungerande organisation när man inte vet vart det leder. Jag befarar att det blir kvalitetsförsämringar därför att man missar bl. a. specialistkompetensen när det gäller barnläkare.

Utskottet borde åtminstone ha uttryckt oro och sagt: Vi stannar upp och gör en utvärdering på de ställen där man redan har hunnit göra den här omorganisationen.

När det gäller smärtlindringen är det riktigt att vi har debatterat detta krav sedan 1974, sedan jag kom med i riksdagen. Varje år har det framförts krav på detta. Jag tycker att det är på tiden att det löfte som riksdagen för 12 år sedan gav kvinnorna, nämligen att garantera dem en effektiv smärtlindring vid behov vid förlossning, förverkligas.

Nu går det med snigelfart. Fortfarande är det, som jag sade, knappt 20 % av kvinnorna som får denna rätt förverkligad. Utskottet tycker att det sker en utveckling – man säger att användningen av epiduralanestesi har ökat med 1 % från 1980 till 1981. Jag anser att en sådan ökning är oerhört liten i förhållande till de behov som finns. Jag tycker inte att det räcker med att konstatera att man skall följa utvecklingen, när praxis ute på sjukhusen visar att här behövs helt andra åtgärder för att få fart på denna utveckling, så att kvinnorna får rätt till en effektiv smärtlindring.

Anf. 191 MARIA LAGERGREN (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till Inga Lantz att vi inte missar specialistkompetensen därför att vi för över mödra- och barnavården till primärvården. Meningen är ju enligt socialstyrelsen att specialistläkare just i barnårens sjukdomar skall knytas till primärvården.

Vad gäller smärtlindring är vi överens om att det kanske går i långsammaste laget. Men jag tror inte att vi får ytterligare en enda läkare, som kan ge denna bedövning, genom att vi ännu en gång ger regeringen till känna att vi vill ha det så.

Nr 162

Onsdagen den
1 juni 1983

*Utbyggnad av
vissa medicinska
verksamhetsom-
råden*

Onsdagen den
1 juni 1983

*Utbyggnad av
vissa medicinska
verksamhetsom-
råden*

Anf. 192 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Maria Lagergren svarar inte på min fråga: Varför slår man sönder en fungerande organisation, den som vi har haft inom barnhälsovården och mödrahälsovården? Vad är det för vits med det, när den har fungerat så bra?

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (organisationen av mödrahälsovården)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 15 för reservation 1 av Marie-Ann Johansson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (barnhälsovården)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 18 för reservation 2 av Marie-Ann Johansson. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (psykosocialt stöd inom mödrahälsovården)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 4 (smärtlindring vid förlossning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 5-7

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

19 § Anf. 193 TALMANNEN:

Morgondagens sammanträde inleds med debatt om den ekonomiska politiken, m. m.

20 § Kammaren åtskildes kl. 23.59.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert